



*El projecte  
educatiu de la  
II República al  
Montsià.*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### PRÒLEG

La iaia sovint recita poesies, entona cançons, parla d'un català après a l'escola i del seu llibre Terra Catalana. També diu que va anar poc temps i no acabà d'aprendre bé.

Això juntament amb la curiositat d'una època curta i poc coneguda, va ocasionar ja des de fa temps un cert interès de Cinta per aquesta qüestió.

Bàsicament per aquest motiu i per la seva atracció pels temes educatius, probablement els seus futurs estudis vagin dirigits cap a l'ensenyament, va néixer aquest treball.

Ens mostra diferents aspectes de l'ensenyament durant la II República, especialment a les nostres terres, des de la construcció i adequació dels edificis, innovadors mètodes d'aprenentatge emprats fins a les dificultats socioeconòmiques; així com les situacions crítiques patides pels mestres pel fet del canvi polític.

Donades les dificultats trobades al moment de cercar informació, cal valorar l'esforç i la constància que des d'aquest estiu ha demostrat, anant i venint, preguntat i indagant aquí i allà, convertint-se moltes vegades en un intens treball de camp.

Certament, molta informació s'ha perdut juntament amb les persones i l'altra restarà oblidada a les golfes. Utilitzant les pròpies paraules de Cinta, això podria ser l'inici d'una exhaustiva i encisadora investigació.

M<sup>a</sup> Cinta Nolla Gras  
Manel Llasat Ubeda

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

'Hi ha qui, en el seu treball de cada dia, sap que la utopia no és un somni inabastable sinó un projecte a llarg termini. Són els mestres'.  
Cristina Masanés.

# EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

## ÍNDEX

|   |    |
|---|----|
| <b>1.INTRODUCCIÓ</b> .....                                  | 1  |
| 1.1 JUSTIFICACIÓ  |    |
| 1.2 PRESENTACIÓ   |    |
| 1.3 OBJECTIUS   |    |
| 1.4 METODOLOGIA   |    |
| 1.5 DIFICULTATS   |    |
| <b>2.CONTEXT HISTÒRIC</b> .....                             | 7  |
| 2.1 LA II REPÚBLICA   |    |
| 2.2 LA REPÚBLICA A CATALUNYA                                |    |
| <b>3. L'OBRA EDUCATIVA</b> .....                            | 10 |
| 3.1 ANTECEDENTS   |    |
| 3.1.1 La Il·lustració                                       |    |
| 3.1.2 La Constitució de 1812                                |    |
| 3.1.3 La llei Moyano (1857)                                 |    |
| 3.1.4 Des del 1875 fins a la proclamació de la II República |    |
| 3.2. LA REFORMA EDUCATIVA                                   |    |
| 3.2.1 La República (1931-1936)                              |    |
| 3.2.2 La República en guerra (1936-1939). El CENU           |    |
| <b>4. LA CONSTRUCCIÓ D'ESCOLES</b> .....                    | 14 |
| 4.1 LES ESCOLES CONSTRUÏDES AL MONTSIÀ                      |    |
| 4.1.1 Escola d'Alcanar                                      |    |
| 4.1.2 Escola d'Amposta                                      |    |
| 4.1.3 Escola dels Freginals                                 |    |
| 4.1.4 Escola de Mas de Barberans                            |    |
| 4.1.5 Escola de Sant Carles de la Ràpita                    |    |
| 4.1.6 Escola de Sant Jaume d'Enveja                         |    |
| 4.1.7 Escola de Santa Bàrbara                               |    |
| 4.1.8 Escola de la Sénia                                    |    |
| 4.1.9 Escola d'Uldecona                                     |    |

# EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

|   |           |
|---|-----------|
| <b>5. LA INNOVACIO PEDAGOGICA EN EL TEMPS DE LA II REPUBLICA .....</b>  | <b>21</b> |
| 5.1 ANTECEDENTS   |           |
| 5.1.1 La Institución Libre de Enseñanza   |           |
| 5.1.2 La renovació pedagògia a principis de segle: Federació de Mestres, Escoles d'estiu, escola Horaciana i escola moderna |           |
| 5.1.3 La preocupació pel català   |           |
| 5.2 ELS MÈTODES PEDAGÒGICS  |           |
| <br>  |           |
| <b>6 L'ESCOLA D'ALCANAR VISTA PELS ALUMNES. ....</b>  | <b>24</b> |
| 6.1 LOCALITZACIÓ ESCOLES I DESCRIPCIÓ DE L'AULA   |           |
| 6.2 EDAT  |           |
| 6.3 LA RÀTIO I EL PROBLEMA DE L'ABSENTISME  |           |
| 6.4 L'ESCOLA, MIXTA O UNITÀRIA?   |           |
| 6.5 MATÈRIES I LA LLENGUA QUE S'UTILITZAVA  |           |
| 6.6 MATERIAL  |           |
| 6.7 LLIBRES   |           |
| 6.8 HORARIS   |           |
| 6.9 LA PREOCUPACIÓ PER LA NATURA  |           |
| 6.10 DISCIPLINA   |           |
| 6.11 MESTRES  |           |
| <br>  |           |
| <b>7 LA REPRESÀLIA ENVERS ELS MESTRES DE LA REPUBLICA .....</b>   | <b>43</b> |
| 7.1 L'EXILI DELS MESTRES  |           |
| 7.2 LES DEPURACIONS DELS MESTRES  |           |
| 7.2.1 Depuracions a la província de Tarragona   |           |
| <br>  |           |
| <b>8. CONCLUSIONS .....</b>   | <b>46</b> |
| <br>  |           |
| <b>10. BIBLIOGRAFIA, FONTS ORALS I WEBGRAFIA .....</b>  | <b>49</b> |
| <br>  |           |
| <b>9. ANNEXOS.....</b>  | <b>51</b> |
| 9.1 UN MESTRE AFECTAT PER LES DEPURACIONS: EL CAS DE FLORENCI VILALTA BONCOMPTE   |           |

## 1. INTRODUCCIÓ

### 1.1 JUSTIFICACIÓ

Escollir el tema del treball de recerca em resultà força difícil, l'únic que tenia clar era que volia recuperar alguna part de la història de les meves terres, però no sabia quina. A causa que sempre he mostrat una certa simpatia per l'àmbit de l'educació, l'objectiu era aconseguir fusionar ambdós elements, és a dir, que el treball es fonamentés en un tema històricoeducacional. Em vaig posar a reflexionar, tenia constància sobre com va ésser l'ensenyament franquista però i abans, quina era la situació de l'educació? Aquest afany de saber em va portar al que ara és el meu treball: l'ensenyament republicà.

Així, els meus coneixements eren nuls sobre aquest aspecte i va ser el llibre *Els mestres de la República*, de Raimon Portell i Salomó Marquès que va acabar de convèncer-me. Em va semblar fascinant el que deia i alhora no entenia perquè encara no n'havia sentit mai a parlar, d'aquest ensenyament.

El pas següent era mirar d'enfocar el treball de manera correcta ja que és un tema força ampli. En acabar el llibre, em vaig adonar que rarament es referien a la meva comarca, el Montsià. Així, una part ja la tenia clara, havia d'investigar l'educació republicana al meu territori, és a dir, si tot el que s'explicava a *Els mestres de la República* també va passar al Montsià i, més concretament, a Alcanar.

### 1.2 PRESENTACIÓ

En general, el treball se centra bàsicament en el món de l'ensenyament durant la II República acostant-nos al màxim a la nostra comarca, el Montsià. En aquest apartat primer trobarem els objectius que em vaig fixar i als quals volia donar resposta a la meva investigació. He començat per contextualitzar l'època abans d'entrar en el cos del treball, basat en la reforma educativa impulsada pel període republicà i la innovació pedagògica que defensaven aquells mestres.

Seguidament, he tractat els antecedents del projecte educatiu per a entendre millor d'on venien les idees que es van impulsar durant la II República. Una vegada exposats quins eren els objectius de la reforma, intento esbrinar de quina manera es van desenvolupar al meu territori. És per això que he indagat en com es va dur a terme el primer punt de la reforma, la construcció d'escoles, afer decisiu per a fer possible que l'educació arribés a tothom.

En segon lloc, explico d'on provenien les idees de la renovació pedagògica impulsada i els mètodes innovadors que s'estaven posant a la pràctica. Per a saber com van incidir aquestes idees al nostre poble, Alcanar, he realitzat una sèrie d'entrevistes on els testimonis expliquen l'experiència de cadascú durant el període republicà.

Una vegada investigat de quina manera es va aplicar la reforma educativa republicana al Montsià també he volgut tancar el tema amb la repressió que van patir els mestres quan arribà el franquisme, fins i tot he pogut entrevistar a la filla d'un d'aquests funcionaris depurats.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Les conclusions ens ajudaran a sintetitzar tota la informació i entendre les propostes que es van aplicar o no al nostre poble. Al final s'exposa la bibliografia i la webgrafia que s'ha consultat a més de la relació de testimonis que he entrevistat.

### 1.3 OBJECTIUS

- ☞ Aportar informació sobre l'obra educativa i les innovacions pedagògiques que va dur a terme la República.
- ☞ Comprovar si aquest fet es va poder complir o no al meu poble.
- ☞ Elaborar un llistat d'escoles públiques creades a la comarca del Montsià en el període republicà i, si s'escau, les seves característiques.
- ☞ Analitzar els aspectes de l'ensenyança a Alcanar amb l'aportació dels seus antics alumnes.
- ☞ Explicar què va passar amb els mestres republicans durant el franquisme i, si és possible, aportar els noms dels mestres que estaven a Alcanar en aquella època.

### 1.4 METODOLOGIA

Per realitzar el treball he utilitzat fonts escrites (adjuntades a la bibliografia), fonts orals (primàries i secundàries) i recerca per Internet. Donada que la meua investigació ha estat protagonitzada per 'trucar moltes portes i donar molts toms' explico el procés que he seguit per a cercar tota la informació que he trobat.

El primer que vaig fer va ser rellegir el llibre *Els mestres de la República*. Mentre duia a terme aquesta tasca, vaig visitar la Biblioteca Pública d'Alcanar Trinitari Fabregat on, malgrat la seva ajuda, no vaig aconseguir gaire informació. El que sí em van facilitar va ser un quadern amb fotocòpies de la revista d'Alcanar *Terra Nostra*, del qual vaig poder destriar un parell d'articles.

A causa de l'escassa informació documental que obtenia vaig decidir visitar la Biblioteca Pública Marcel·lí Domingo de Tortosa. Allí M. José Ferré, la bibliotecària, em va facilitar diversos llibres i m'explicà que per a trobar informació sobre les escoles era convenient mirar primer si s'havia editat algun llibre sobre aquests edificis que m'interessaven i si deien alguna cosa sobre la seva construcció. Efectivament, em va servir un llibre sobre l'escola de Santa Bàrbara.

També vaig anar amb Josep Sancho Cuartiella, un estudiant d'història, a l'arxiu de Tortosa. Com que no hi havia estat mai no sabia el que podia trobar ni com funcionava tot. Així que vaig començar per explicar quin tipus d'informació necessitava però no tenien res; tot i que als diaris de l'època potser s'escapaven dades sobre l'aspecte de l'ensenyament. Vaig començar consultant totes les publicacions originals de l'any 1931 del diari *El Pueblo*, que s'editaven diàriament. No obstant això, vaig observar que feien escassa referència a aquestes terres, ja que la comarca del Montsià no existia, es creà posteriorment. El diari havia de donar informació sobre tota la Diòcesi però mostrava una certa tendència a centralitzar-ho

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

en Tortosa. El fet positiu va ser trobar un article sobre la realització d'unes colònies que es van fer des de Tortosa, cosa que m'alegrà molt perquè a *Els mestres de la República* apareix una referència sobre aquest esdeveniment. A causa que quasi no trobava informació ni disposava de suficient temps, vaig decidir buscar altres fonts. També a Tortosa, vaig anar al Centre de Recursos Pedagògics però directament em digueren que no hi havia cap element que em pogués servir per al meu treball.

Després d'aquests intents tan desesperançadors, vaig haver de replantejar-me el treball. Era força difícil basar-me exclusivament en els afers ocorreguts a Alcanar, havia d'aportar alguna cosa més. Per aquesta raó vaig pensar que tenia dues vies: o bé buscar els mestres d'Alcanar i rodalies que van treballar durant la República o esbrinar quines van ser les escoles que es van construir. La primera opció, que d'entrada sembla la més lògica, era una feina difícil que prompte vaig veure que em conduiria a la visita dels arxius de Tarragona i Barcelona. A més, és possible que també em pogués topar amb que certs documents estiguessin a Salamanca o els familiars visquessin fora perquè, és clar, els mestres republicans probablement ja no estarien vius, haurien de tenir més de 90 anys. És per tot això que vaig decidir, amb el consell de la meva tutora, esbrinar quines van ser les escoles construïdes a la comarca del Baix Ebre i Montsià. Primerament, però, vaig pensar que començaria amb el Montsià i prompte vaig veure que no seria possible arribar al Baix Ebre.

Tot seguit, vaig seguir amb la meva recerca. Vaig decidir contactar primer amb les biblioteques dels diferents pobles per a veure si tenien alguna cosa sobre la creació de les escoles del seu propi poble. Aviat començarien les limitacions perquè quan vaig trucar a la Biblioteca de la Sénia i de la Ràpita, no en sabien absolutament res.

Em quedaven per visitar moltes biblioteques i la pròxima va ser la d'Amposta. Hi va haver un noi del qual no recordo el nom que em va atendre molt bé malgrat que no vam trobar informació. Juntament amb el meu pare Manel Llasat Ubeda, varem consultar la zona local de la biblioteca, on hi havia *El Boletín oficial de Amposta* i altres revistes. Com que els articles estaven digitalitzats per temes, aquell noi buscà els relacionats amb el tema de recerca i també em va dir que l'arxiu d'Amposta es va cremar.

La següent biblioteca que vaig visitar era la d'Ulldecona on també vaig rebre una bona atenció però no tenien cap cosa relacionada amb el que necessitava. De totes maneres, la bibliotecària em va deixar consultar un parell de llibres sobre la història d'Ulldecona però va ser un altre intent fracassat.

Veient el poc èxit amb què començava la meva recerca, vaig decidir utilitzar un altre camí. Si buscava quan es van construir les escoles, quin millor lloc al qual anar sinó als actuals col·legis? Vaig trucar diverses vegades a les escoles de la Sénia, d'Amposta, Sant Jaume d'Enveja i de la Ràpita fins poder parlar amb els directors o directores.

A la Sénia, vaig demanar cita amb la directora M<sup>a</sup> Jesús Orti i Abella de l'actual escola anomenada Jaume I. Em va explicar tot allò que sabia i m'ensenyà les fotos de les quals disposava. Posteriorment, me les envià per correu. Vaig aprofitar l'estada per anar a la biblioteca d'aquest poble i contactar directament amb la bibliotecària, que em proporcionà el nom d'un home major que em podria aportar dades però, en

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

anar a la seva casa, no estava. Tot i això, he pogut contactar-hi després malgrat no poder parlar-li directament. Es deia Alberto Bel i em digué quan es va construir l'escola.

Un altre dia vaig quedar amb el director Josep Capilla, de l'escola Carles II de la Ràpita. Em proporcionà els documents que estaven al seu abast que malauradament eren pocs i també tingué l'amabilitat d'ensenyar-me l'edifici.

Malgrat les trucades a les diferents escoles d'Amposta (CEIP Consol Ferré i CEIP Mestre Agustí Barberà) no en sabien res sobre el tema però al CEIP Miquel Granell em digueren que parlés amb un noi, Hadar Ayxandri, el qual va mostrar un cert interès pel meu treball, tot i que tampoc em va poder aportar res.

Un altra font d'informació va ser l'antic director de l'escola de les Cases d'Alcanar, Josep Garriga, que em digué que aquesta escola no es va construir durant el període que jo buscava.

A l'escola de Sant Jaume em van dir de paraula que el col·legi no es va construir en el període republicà. Al lloc on ho vaig tindre més fàcil va ser a Ulldecona. La meva tutora em digué que hi havia un professor de secundària, Ferran Grau Verge, que havia fet un article sobre l'ensenyament a Ulldecona. En aconseguir aquest article publicat a la revista Raïls, que també l'havia creat M<sup>a</sup> Cinta Viscarro Gauxachs, vaig encisar-me de la gran recerca que s'havia dut a terme i de la quantitat d'informació que es disposava.

Paral·lelament a aquests fets, anava parlant amb la gent del meu poble i assabentant-me de qui van ser els alumnes de la República. No va ser gaire difícil ja que la meva mare, M<sup>a</sup> Cinta Nolla Gras, també ho va preguntar a diverses persones. A més, el fet de localitzar a aquests antics alumnes no em va resultar cap problema. Així, ja podia començar a realitzar les entrevistes a aquesta gent gran d'Alcanar. Cal dir que trobar els nois em va ser menys complicat que a les noies. Posteriorment he sabut que era perquè no anaven tant a classe.

Algunes de les persones a les quals vaig realitzar les entrevistes, em van facilitar documents que tenien i d'altres em van donar tots els detalls que aconseguien recordar de la seva escola. Cal esmentar i agrair també la col·laboració de Rosa Mari Chimeno, Toni Martí, Tere Lange, Florenci Sales i Tomàs Camacho que he pogut trobar documents o persones que han resultat molt importants per al meu treball.

Però aquí no acabava la meva aventura. Volia aconseguir elements que m'aportessin informació sobre el meu poble a nivell de context històric i escolar. Així, primer vaig assabentar-me de quines persones eren les que sabien més coses sobre els afers històrics d'Alcanar. És per això que vaig trucar a Agustí Bel el qual no sabia res sobre el tema però em recomanà un article escrit al Rafal per Vicent Matamoros i un altre senyor del poble que tractava l'escola dels nens (el Palacio). A més, em va deixar la informació que tenia sobre el període que m'interessava i em va ajudar a trobar un llibre, *Lliçons de coses*. També vaig trucar a Joan Bautista Beltrán, l'autor del llibre sobre del carlisme a Alcanar, però tampoc tenia informació.

Tenint en compte que Alfons Montserrat i Esteller és l'alcalde del poble d'Alcanar i el president del Consell Comarcal del Montsià, li vaig trucar per si per una branca o per l'altra sabia alguna cosa sobre el que buscava però això no va ésser possible. Em va proposar anar a l'arxiu d'Alcanar tot i que gairebé segur

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

que no hi havia res però no vaig disposar de temps d'anar-hi.

Per altra banda, cal dir que amb l'intenció de trobar documents per a completar el meu treball, vaig intentar accedir a l'Arxiu de la Diòcesi de Tortosa però se'm va denegar l'accés. També vaig trucar a diversos Centres d'Estudis de la comarca però en el moment en què trucava, no contestaven al telèfon o no estaven.

Per a l'apartat de les depuracions, la meua tutora em va facilitar uns documents que em van ser força útils, es tractava d'un estudi d'una mestra i alumnes de la URV i es deia *Les depuracions dels mestres republicans de la província de Tarragona*. Els autors eren M. Isabel Miró Montoliu, Jéssica Casas Casajuana, Agustí Cerveto González, Marc Sampe Compte, Anna Sirisi Anguera i Georgina Vives Martell. Després de llegir-lo, vaig observar que allí deia que s'havia elaborat una llista amb els mestres de la província de Tarragona que van ser depurats però als documents que jo tenia, no estava. Em va semblar que seria interessant almenys que al meu treball constessin els seus noms. És per això que vaig intentar trobar el treball via Internet però no estava. Llavors vaig posar els noms de cadascú a la pàgina web de *las Páginas amarillas* i vaig trucar als dos números que havia trobat. Jéssica Casas Casajuana em va dir que ella només era l'alumna i qui realment va portar el treball va ser Isabel Miró Montoliu. És per això que vaig trucar-la diverses vegades fins trobar-la. Va ser molt amable i em va explicar que aquest llistat s'estava elaborant i no estava complet però que em miraria el que necessitava. Jo volia saber el nom i cognoms dels mestres del Montsià que van ser depurats. Mitjançant el correu electrònic anàvem contactant-nos i, a més d'alguns noms, em digué el motiu pel qual van ser depurats.

Paral·lelament a aquests fets, també anava llegint més llibres i articles sobre aquest tema els noms dels quals estan inclosos a la bibliografia. Alguns d'ells els he aconseguit a la biblioteca d'Alcanar o a la de Tortosa. Altres, me'ls han deixat particulars.

### 1.5 DIFICULTATS

Aquest treball ha estat ple de dificultats per moltes raons. En primer lloc perquè, en obtenir la victòria Franco, la gent decidí cremar i eliminar qualsevol dada referent al règim republicà per a evitar ser durament reprimat i posar en perill la seva pròpia vida. És per això que es van destruir arxius sencers. En general, el fet ha resultat un gran obstacle per a recuperar, posteriorment, la memòria històrica i jo n'he sofert les conseqüències. De fet, quan he intentat consultar arxius o documents referents a l'ensenyament de l'època, quasi bé tot s'ha esfumat, sembla un enorme buit en la història. Ara bé, si ha estat possible trobar alguna cosa, ha estat a través de particulars que havien decidit guardar documents com els quaderns i llibres escolars.

A més hi ha gent que ha fugit d'estudi, és a dir, no han intentat ajudar-me en aquesta tasca. S'han limitat a dir-me que no hi havia res o no m'han deixat accedir a llocs on possiblement hi hauria informació.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Un altra dificultat va estar el fet de treballar amb fonts orals, ja que no estava acostumada i fer les transcripcions és una tasca feixuga. M'agradaria explicar aquí quin procés he seguit. Amb la intenció d'acostar-me al màxim possible a la realitat, he transcrit les entrevistes tal i com els testimonis m'explicaven els fets, és a dir, sense excloure els barbarismes que deien. De totes maneres, a mesura que he anat realitzant les entrevistes, he guanyat més confiança i m'ha estat més fàcil.

Per últim un entrebanc important ha estat la limitació del temps. Quan jo vaig començar el treball no era conscient de les dificultats que em trobaria i a poc a poc m'he adonat que la meva recerca podria durar anys. M'hauria agradat accedir als arxius de Tarragona i Barcelona, tot i que, com ja he dit abans, no he tingut temps. De totes maneres, m'agradaria que aquesta investigació no acabés aquí i poder continuar-la.

## 2.CONTEXT HISTÒRIC

### 2.1 LA II REPÚBLICA (1931- 1939)

La proclamació de la II República va ser un fet rellevant que va canviar la dinàmica del país, significà el pas d'una dictadura a una democràcia on l'elit perdía gran part del seu poder per a aconseguir la igualtat entre els ciutadans.

Aquest període, però, no és homogeni, passa per tres fases. Els primers tres anys de la República estan marcats pel domini de les esquerres, és temps de reformes i canvis, que després explicarem. Per contra, entre els anys 1933 i 1936 té lloc el bienni negre on governa la CEDA i els radicals de Lerroux, de tarannà conservador, i s'eliminen o aturen moltes de les reformes impulsades per l'antic govern. Poc abans d'encetar-se la Guerra civil (1936), es convocaren eleccions que guanyà el Front Popular (una coalició de republicans-socialistes i comunistes) que pretenia recuperar les reformes impulsades en el primer bienni però la Guerra Civil ho va impossibilitar.

Així, Alfons XIII, forçat per les circumstàncies, s'exilià i el 1931 es va constituir un govern provisional que representava les principals forces republicanosocialistes i regionalista al qual Niceto Alcalá Zamora era el president. Es convocaren eleccions a les Corts constituents, encarregades de redactar la Constitució de 1931, de caràcter progressista i democràtic. Però, la gran tasca reformista es desenvoluparà durant els primers anys on s'abordaran reformes en el camp militar, religiós, laboral, agrari i educatiu.

#### **Les reformes ( Bienni d'esquerres 1931- 1933):**

El govern presidit per Manuel Azaña posarà a la taula la reforma de l'exèrcit, la separació de l'Estat i Església, la reforma agrària, les reformes laborals i l'obra educativa. Arran d'aquestes reformes, es posaran en contra l'èlit dels diners, els oficials de l'exèrcit, els propietaris, els terratinents i l'Església.

En el tema de les forces armades es volia reduir els efectius militars, la macrocefàlia, i assegurar l'obediència del poder civil.

Pel que fa a l'Església, es va establir la no confessionalitat de l'Estat, la llibertat de culte i la supressió del pressupost que anava destinat a aquesta institució catòlica en la Constitució de 1931, que es completa amb la Llei de Congregacions. També es legislà el matrimoni civil i el divorci.

En el tema laboral s'establiren uns salaris mínims, es va fixar una jornada laboral de vuit hores, entre altres. Un dels grans temes va ser la reforma agrària, es volia expropiar els grans latifundis i repartir la terra entre la immensa pagesia que no en tenia. Cal dir també que els resultats de la reforma van ser força limitats ja que el procés era molt lent i no gaudia de suficient pressupost.

En el camp educatiu i cultural, es va promoure una educació liberal, laica, gratuïta, mixta i, per tant, que

## **EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ**

arribés a tothom. També es va augmentar en un 50% el pressupost estatal pel que fa a l'educació.

Altres temes a mencionar són l'establiment del dret de vot de les dones i l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

Com ja hem explicat, aquestes reformes es frenaran durant la pujada al poder dels conservadors durant el bienni de dretes ( 1933-36) i es recuperaran durant la victòria del Front Popular l'any 1936.

### **La recuperació dels projectes reformistes durant el Front Popular (1936- 1939)**

L'any 1936, les forces d'esquerres recuperen el poder amb Manuel Azaña de president. S'havia de tornar a engegar el país, és a dir, es va intentar aplicar tota la legislació reformista que els governs dels radical-cedistes havien suspès. Es creà un clima de tensió social que dificultava reprendre aquell afany de renovació. En realitat, no van disposar del temps suficient per a fer realitat els seus propòsits en la seva plenitud, l'arribada de la Guerra Civil va ser el seu gran entrebanc.

## **2.2 LA REPÚBLICA A CATALUNYA**

Com a la majoria d'indrets, el 14 d'abril de 1931 es proclamà la República i l'encarregat fou Lluís Companys des del balcó de l'ajuntament de Barcelona. Fent un pas endavant, dues hores més tard Macià proclamà l'Estat Català, cosa que fou ràpidament negociada amb el govern provisional espanyol de manera que es desproclamava el que havia dit Macià a canvi de la recuperació de la Generalitat de Catalunya. La tasca primordial d'aquesta institució va ser l'elaboració d'un Estatut d'Autonomia també conegut amb el nom d'Estatut de Núria. Aquest es va debatre a les Corts de l'Estat i posteriorment fou aprovat amb retallades, fet que va fer que les competències de la Generalitat es limitaren i això frenava el seu camp d'acció i presa de decisions.

La Generalitat va treballar sobretot en el camp econòmic, l'agrícola (creació de cooperatives) i en la reforma social. Un terreny força rellevant fou l'ensenyament i la cultura ja que, entre d'altres, es crearen escoles de primària, centres d'ensenyament secundari i professional, l'Escola Normal on es formaven mestres i la Universitat Autònoma. creà l'Escola Normal on es formaven els mestres. També es van millorar les condicions laborals i salarials dels mestres a més d'engegar moviments de renovació pedagògica. Fins i tot s'organitzaren colònies d'estiu per als petits, biblioteques populars, arxius i museus. A nivell lingüístic, es normalitzà el català i es va establir el bilingüisme a les escoles primàries.

Aquesta tasca es frenà el 1934 quan són suspesos la Generalitat i l'Estatut. L'any 1936, quan va guanyar el Front Popular, es van restablir ambdues institucions. En aquest període i en l'àmbit de l'educació, cal destacar la creació del CENU (Comitè de l'Escola Nova Unificada) que pretenia revifar l'ensenyament i fer-lo encara més innovador .

### 3.- L'OBRA EDUCATIVA

A començaments del 1931, gairebé la meitat de població infantil, a l'estat espanyol, no gaudia d'una escolaritat efectiva i l'índex general d'analfabetisme vorejava el 40% de la població.<sup>1</sup> A la província de Tarragona l'índex era més elevat, eren gairebé el 67% els nens sense escolaritzar.<sup>2</sup>

A més, l'escola era força elitista, només els que tenien més poder econòmic tenien dret a una educació amb unes condicions higièniques adequades i defugint de l'adoctrinament. Calia fer unes reformes dràstiques començant per crear més escoles i centres d'ensenyament secundari i professional. Recordem que la població havia augmentat a finals del XIX i en alguns llocs com Barcelona havien rebut onades d'emigrants que feien necessari augmentar els serveis públics. No afectaren al Montsià les migracions però sí va ser comú al territori l'augment demogràfic que es va traduir en la necessitat de més escoles. Per altra banda, s'havia d'augmentar el sou, millorar les condicions laborals i el nombre de mestres.

Amb aquest panorama, el govern republicà i la Generalitat volen eradicar l'analfabetisme i aconseguir l'escolarització total a nivell de primari. Per aquest motiu engegaran la tasca de construir escoles, dignificar la professió de mestre i impulsar la renovació pedagògica.

D'on venen les idees que defensava la República? Caldrà remontar-nos als antecedents, és a dir, a les idees de la Il·lustració i la Llei Moyano fins centrar-nos en el propi projecte educatiu.

#### 3.1 ANTECEDENTS

##### 3.1.1 INFLUÈNCIES DE LES IDEES REPUBLICANES. LA IL·LUSTRACIÓ

La Il·lustració és un corrent de pensament que tingué la seva màxima esplendor entre els anys 1688 i el 1789 a Europa. Dins d'aquest moviment es volien substituir els conceptes de jerarquia, disciplina i autoritat dogmàtica pels d'igualtat, independència intel·lectual i lliure crítica. A més, es prestava especial atenció a la ciència i el progrés de l'ésser humà mitjançant la raó i la crítica. Concretament, en l'àmbit de l'educació, es defensava l'ensenyament laic, tolerant i per a tothom. De fet, el missatge il·lustrat era que cultivant al poble es podia defugir de l'obscurantisme, de la dependència dels poders irracionals, idees

---

<sup>1</sup> CAROD ROVIRA, Josep-Lluís. *Marcel·lí Domingo (Tarragona 1884- Tolosa 1939) De l'escola a la República*. 1ª Ed. Barcelona: Col·lecció Biografies. Edicions El Mèdol, 1989.

<sup>2</sup> PORTELL, Raimon i MARQUÈS, Salomó. *Els mestres de la República*. 1ª ed. Badalona: Ara Llibres, 2006.

## **EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ**

que la II República utilitzarà.

### **3.1.3 LA LLEI MOYANO (1857)**

La Llei Moyano, creada l'any 1857, va ser la primera que regulava el sistema d'ensenyança a l'Estat Espanyol. La llei, entre altres aspectes, establia la necessitat que els nens de 6 a 9 anys assistissin a classe i especificava que la religió catòlica era obligatòria a qualsevol centre ja fóra públic o privat. Les assignatures eren diferents per als nois i per a les noies, uns estaven encaminats a continuar estudis i per a les noies era una educació més bàsica. A més, els salaris dels mestres, que eren pagats pels ajuntaments, eren força deficients.

Malgrat que aquesta llei ha estat un fet important, l'Estat no donà recursos i per això no es van poder complir aquests propòsits com per exemple, que tots els infants anessin a l'escola.

### **3.1.4 DES DEL 1875 FINS A LA PROCLAMACIÓ DE LA II REPÚBLICA**

Al període del 1875-1901 es va mostrar una certa preocupació per part dels governs vers la docència tot i que no van poder fer gaire cosa, sobretot per la manca de pressupostos, d'infraestructura escolar i de capital humà.

D'aquesta manera ens trobem a l'any 1898 que, malgrat el compromís del Govern de pagar els mestres de les escoles públiques, la crisi del 98 amenaçava el país a una forta decadència. Amb això, l'Estat estava incapacitat de continuar amb el programa de reforma educativa. De fet, a la primera dècada del segle XX s'allargà l'ensenyament obligatori fins als 12 anys però això no millorà els greus problemes en aquest àmbit.

Pel que fa a Catalunya, el 1914 es creà la Mancomunitat de Catalunya que es va fixar dos objectius: Per una banda, crear una infraestructura de serveis públics i administratius bàsics per a potenciar el desenvolupament econòmic i, per l'altra, portar a terme un projecte cultural i educatiu. En aquest últim aspecte, es va dur a terme un projecte centrat en la reafirmació de la llengua i la cultura catalanes com també es va encarregar a Pompeu Fabra la tasca d'unificació ortogràfica. Cal destacar també l'èmfasi que posaren en la divulgació i protecció del patrimoni cultural a més de la introducció de noves propostes pedagògiques com la de Maria Montessori, Rosa Sensat i Pau Vila aplicades a l'Escola d'Estiu per a mestres que es va crear. Aquestes innovacions acabaren eliminades en començar la Dictadura de Primo de Rivera, que pretenia aplicar una política anticatalanista. De fet, el 1924, s'ampliava l'escolarització obligatòria fins als 14 anys i també intentà construir massivament escoles. El problema estava en què les lleis no serveixen per a res si no hi ha un pressupost amb suficient capital per a fer-ho possible i una administració que se'n faci responsable. Així, a part de l'escassa escolarització, molts nens s'amuntaven en un lloc reduït, amb escassa il·luminació i amb una falta d'higiene increïble. El 1930

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

acabà la dictadura pujant al tro Alfons XIII, que marxà en començar la República el 1931.

### 3.2. LA REFORMA EDUCATIVA

Caldrà en primer lloc apropar-nos a analitzar el projecte educatiu que es plantejava durant el primer bienni i que malhauradament es frenà al segon bienni. Després passarem al 1936, quan es recuperaren aquestes idees i la mostra més visible va ser la creació del CENU.

#### 3.2.1 LA REPÚBLICA (1931-1936)

La reforma educativa de 1931 tenia dos pilars bàsics que pretenien modernitzar la societat. Per un costat, impulsava canvis ideològics amb renovació pedagògica i per l'altre volia aconseguir que la població infantil fos escolaritzada per a eradicar l'analfabetisme ja esmentat anteriorment.

En primer lloc, es defensava una **escola laica**, és a dir, on la religió no hi fos present, decisió que va resultar força polèmica. Aquesta era una manera de respectar la diversitat i així donar cabuda als centres educatius republicans totes les formes de pensament. De fet, en l'article 3 de la Constitució de 1931 es diu que *'El Estado español no tiene religión oficial.'*

Per altra banda, també es propugnaven projectes innovadors mitjançant **reformes pedagògiques**. S'organitzaren colònies d'estiu i cantines als centres docents per a xiquets i xiquetes, a més s'impulsà la creació de biblioteques populars, arxius i museus amb l'objectiu de fomentar la cultura. L'exemple més pròxim el trobem en un article publicat al diari *El pueblo* l'any 1931 on es fa referència de l'existència d'unes colònies d'infants a Vinaròs provinents de Tortosa. Aquestes van ser subvencionades pel Ministeri d'Instrucció Pública que donà 5.000 pessetes. Els infants, entre altres activitats, passejaven per l'horta, anaven a la platja, visitaven fabricues, tallers i diversos edificis d'interès històric i artístic.

En tercer lloc, s'establí l'**obligatorietat de l'escolarització** de tots els infants sense cap tipus de distinció. Era un fet decisiu per a eradicar l'analfabetisme. Això significà que s'havia de fomentar que els infants anessin a l'escola i demostrar als seus pares que això era un fet positiu i útil. A més, es donava molta importància a establir la **gratuitat de l'ensenyament** perquè, si tothom n'havia de tenir accés incloent els que tenien un nivell adquisitiu baix, havia de ser sense pagar.

Així, el missatge que pretenien donar era que un país amb cultura era un país capaç de decidir i pensar per sí sol.

Per consegüent, si es difonia la idea de tolerància i igualtat, s'havien d'introduir gradualment **les escoles mixtes**, és a dir, xiquets i xiquetes junts. No obstant, cada indret podia elegir si ho volia dur a terme o no.

El punt següent i potser el més polèmic va ser la **normalització del català**. Amb aquest objectiu, es publicà el diccionari de la llengua catalana de Pompeu Fabra tot establint el bilingüisme a les escoles primàries. De fet, a l'Estatut de 1932 s'establiren les llengües catalana i castellana oficials a Catalunya.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

D'aquesta manera el català va anar avançant a tots els nivells d'ensenyament i es va convertir en una fita important. L'ensenyança del català a les escoles era necessari perquè *possibilitar que la llengua materna sigui un instrument de cultura és possibilitar que la cultura rendeixi la seva màxima eficàcia.*<sup>3</sup>

També es van crear les **Missions Pedagògiques**, que eren grups ambulants d'estudiants, professors o intel·lectuals que portaven a les zones rurals biblioteques, cinema, conferències, teatres i noves idees pedagògiques, entre d'altres. L'exemple més pròxim el trobem a Ulldecona on un noi anava algunes vegades a l'escola d'aquest poble i els explicava la naturalesa passant també per la sexualitat, tema tabú fins llavors.

Per últim, per fer realitat tots aquests objectius, s'havien **d'augmentar el nombre d'escoles**, la seva qualitat i higiene a més **d'augmentar el nombre de mestres**, la seva preparació per a la docència i **l'augment dels sous** que rebien. Només així, s'aconseguiria *'borrar la desigualdad más irritante, más injusta y más perturbadora que existe: la desigualdad ante la cultura.'*<sup>4</sup>

### 3.2.2 LA REPÚBLICA EN GUERRA (1936-1939). EL CENU

El 1936- moment en què pujà al poder el Front popular a nivell estatal i el bloc d'esquerres a Catalunya- es creà el CENU (Comitè de l'Escola Nova Unificada) amb la finalitat de crear una escola nova, inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana. Es reprenien els objectius del primer bienni. El comitè executiu estava format per gent de la Generalitat i de dos sindicats, la UGT i la CNT, que representaven dos filosofies diferents. El sector cenetista representava l'escola racionalista, basada en la llibertat de l'alumne. Es tractava de proporcionar-li els instruments i les eines necessàries per tal que, en el futur, fos capaç de jutjar allò que era bo i dolent permetent així traçar el seu camí. En canvi, el sector ugetista defensava l'escola marxista, és a dir, adoctrinar l'infant per a què s'allunyés del capitalisme i recolzés les idees socialistes. D'aquesta manera, les dues ideologies es complementaven.

Així, aquest mateix any el CENU aprovà el **Pla general d'ensenyament** que tenia tres objectius bàsics. Per començar, s'establí que l'educació havia de començar des del naixement i continuar al llarg de tota la vida de la persona. Per això, es van **crear escoles de bressol**.

En segon lloc, s'havien d'eliminar les diferències de classe i gènere, és a dir, el fet de ser dona o home no havia de ser un entrebanc com tampoc ho havia de ser tindre un nivell adquisitiu elevat o un altre. De fet, amb aquesta filosofia **s'introduïren per primer cop discapacitats físics o psíquics a l'escola**. Això però, no significava que no hi hagués qualitat educativa, els alumnes havien de sortir preparats per a què, si així ho desitjaven, poguessin realitzar estudis universitaris.

---

<sup>3</sup> *Gaceta de Madrid, 29 d'abril.*

<sup>4</sup> *Marcel·lí Domingo.*

## **EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ**

Finalment, que els alumnes estiguessin en un curs o un altre no estava limitat per l'edat, sinó per la seva intel·ligència, voluntat i capacitats. Amb això, no es volien establir marginacions sinó que els més capaços poguessin assolir els seus objectius.

Per contrapartida, la guerra havia començat i cada cop era més evident el triomf del bàndol nacional. Tot i això, el CENU no es va rendir fins al final i va fer tot el possible per a millorar les condicions de l'escola. De fet, el desembre del 1938 s'aprovaren i publicaren unes normes generals de treball escolar que havien de servir d'orientació per als mestres que volguessin treballar l'obra pedagògica que s'estava difonent.

### 4. LA CONSTRUCCIÓ D'ESCOLES

La República es va fixar una sèrie d'objectius entre els quals destacarem les edificacions escolars a causa que es necessitaven nombrosos llocs físics on els infants poguessin aprendre. El que calia era assegurar que la llei de l'escolaritat obligatòria per l'educació primària es portaria a terme i per això, com ja s'ha explicat, necessitaven escoles i mestres. Per a fer-nos una idea, poc abans de proclamar-se la República es va fer un estudi on es volia mostrar les escoles que calia construir i, en la província de Tarragona només hi havia 561 escoles i en faltaven 708.

Marcel·lí Domingo, que era tortosí, fou el Ministre d'Instrucció Pública durant vuit mesos de l'any 1931 i el 1936 recuperà el seu càrrec durant tres mesos. Aprofitant que aquest ministre era conscient del greu dèficit de l'ensenyança pública, utilitzà tots els recursos que tenia a l'abast per a una millora, incidint especialment en la construcció d'escoles.

Així, començà adoptant un pla quinquennal de construccions escolars que preveia l'edificació de 25.000 escoles en cinc anys arreu d'Espanya. De fet, només amb un any de república se'n construïren 7000, i pel que fa a Catalunya, els dos primers anys en foren 1019, de les quals, segons el llibre *Els mestres de la República*, 177 pertanyien a la província de Tarragona i, segons l'article *L'ensenyament a Ulldecona: de la crisi del 98 a la Guerra Civil* publicat la tardor de 1996 a la revista *Rails*, des del 31 de Juliol de 1931 i el 14 d'Abril de 1933 se'n construïren 117.

Un altre objectiu era millorar les condicions higièniques. Els alumnes s'amuntegaven en indrets foscos, reduïts, sense ventilació ni il·luminació, humits i, en general, en nombroses limitacions. S'havien de posar solucions. La mida de les escoles havia de ser proporcional al nombre d'alumnes i això significava ampliar molts col·legis o fer-ne de nous. A més, les aules també havien d'estar ben ventilades i en llocs adequats que permetessin la salubritat. Per tant, s'havien d'il·luminar els indrets amb finestres a més d'assegurar-se de la higiene de les aules, aspecte que s'havia de resoldre amb urgència perquè havia perill que els bacteris s'acumulessin i que, per tant, els alumnes emmalaltessin.

Els infants també havien de disposar de patis per al seu temps d'oci. Això era un problema força important a ciutats com Barcelona i Girona perquè els espais exteriors eren reduïts. Els pobles rurals com Alcanar, en aquest afer tenien certa avantatge ja que hi havia espai suficient per a què els nens juguessin a l'aire lliure, el problema era saber-lo aprofitar.

El projecte de les construccions escolars no es va arribar a finalitzar totalment perquè la República es va trobar amb nombroses limitacions. Per començar, la construcció d'escoles va ser un afer significatiu en els primers tres anys de República però el 1933, quan els conservadors guanyaren les eleccions, tot el projecte s'aturà a l'igual que ho feren les altres reformes encetades.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Un altre aspecte, a nivell de Catalunya, és que la Generalitat no disposava de recursos suficients per dur a terme totes aquestes construccions i l'Estat tampoc hi podia invertir tot el capital demanat. Per tant, amb les aportacions estatals, de la Generalitat i de particulars que també col·laboraren, s'anaren creant i adaptant escoles per a millorant-ne la qualitat.

En resum, les propostes eren esperançadores però per manca de capital molts indrets es van quedar sense una escola ben condicionada.

### 4.1 LES ESCOLES CONSTRUÏDES AL MONTSIÀ

Quantes escoles es construiran al nostre territori? He analitzat si realment a la comarca del Montsià es van edificar col·legis tenint en compte que les condicions dels centres escolars havien arribat a un punt força deplorable. Per exemple, molts pobles no tenien llocs físics que fossin únicament escoles de manera que les classes o es feien a cases particulars o a edificis adaptats com podia ser una sala d'un Ajuntament o simplement, no s'impartien classes. A més, com es pot parlar d'higiene si, en alguns indrets de caire rural encara no disposaven ni d'aigua potable? Aquesta situació s'havia d'acabar.



Per començar, hi ha un parell de mapes que ens ajudaran a situar-nos millor en l'espai i en el temps.

El mapa del costat ens mostra el territori que abastava la Diòcesi de Tortosa als anys 30 i és que a principis d'aquesta aquesta dècada no existia la divisió comarcal tal i com la coneixem avui dia, és a dir, el Montsià pròpiament dit era inexistent i pertanyia a la Diòcesi de Tortosa, que comprenia, a més de la comarca anomenada, els territoris que es poden observar en el mapa: les comarques del Baix Ebre, el Baix Maestrat, l'Alt Maestrat, el Montsià, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, Alcatén, la Plana Alta, la Plana Baixa i part del Baix Camp, els Ports i el Priorat. La Diòcesi de Tortosa també estava formada per una part dels municipis de Fanzara (a l'Alt Millars) i un fragment de la província de Lleida i del territori d'Aragó.

La zona pintada en taronja correspon a l'actual divisió de la Diòcesi de Tortosa i la part groga als territoris que encara en formaven part durant la II República

De totes maneres, el meu estudi es basa en l'actual divisió comarcal i per a una millor comprensió hi ha el mapa d'aquí sota, amb tots els pobles i barris que es troben.

Com podem veure, el Montsià està format per 12 pobles o ciutats i he trobat informació de 7 d'ells però ha estat impossible trobar dades de Masdenverge, la Galera i Godall.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ



### 4.1.1 ESCOLA D'ALCANAR

No hi havia un edifici destinat exclusivament a ésser una escola, sinó que les noies i els pàrvuls anaven a la segona planta de l'ajuntament i els nois a una casa, el 'Palàcio', on a sota vivia una família. Als anys 30, es van fer més aules al 'Palàcio' de manera que es van crear més parets, aquesta és l'única construcció de la qual tinc constància.

Em cridaren l'atenció dos articles de *Terra Nostra*, una revista del poble, on al primer es feia una crida a les noies per a què estudiessin: *'Instruir-vos, adquirir cultura, que, junt amb l'educació, és el pa espiritual que ha de nodrir la vostra ànima. És tan formós per a una dona puguer compartir amb el seu espòs assumptes i converses que puguin ésser enteses per ambdós!'*<sup>5</sup> i, al segon, es feia referència a la biblioteca de l'Escola Dominical (religiosa), que tenia escassos llibres. A més, segons diu l'article, gairebé ningú en tenia constància de la seva existència.

Per tant, a Alcanar, les edificacions que hi havia, ja siguin públiques com privades, es van mantenir.

FONTS: *Terra Nostra* i diversos testimonis.

### 4.1.2 ESCOLA D'AMPOSTA

No es va fer cap construcció escolar durant la República perquè ja s'havia fet anteriorment, sobre la dècada dels anys 10.

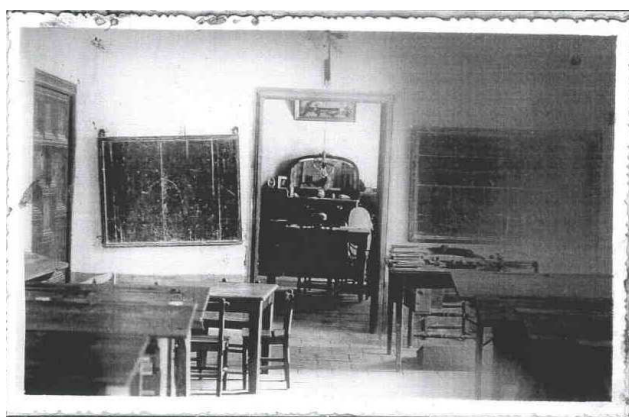
FONT: Hadar Ayxandri, tècnic d'Educació a l'Ajuntament d'Amposta.

---

<sup>5</sup> *Terra Nostra*, Maig del 1929

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### 4.1.3 ESCOLA DELS FREGINALS



Interior de l'aula de les noies.

Durant la II República no s'hi va construir cap escola per als nens i nenes d'aquesta vila ja que la primera es va inaugurar l'any 1962, amb dues aules i separació de sexes. Així, el col·legi dels infants eren cases de particulars que estaven en certa manera adaptades. De fet, com que no hi havia lavabos a l'aula dels nens, ells havien d'anar a la de les nenes, que estava just al costat. En aquest treball es fa referència al gran absentisme escolar que queda ben justificada

amb l'exemple d'aquest poble. Quan parlem d'assistència, ho farem referint-nos només als nois ja que de la matriculació de les nenes no hi ha documents. Entre els mesos de setembre i desembre de l'any 1899, la mitja d'assistència a classe era de tres alumnes. A més a més, durant les temporades de collita de raïm (setembre), olives (desembre-gener) i blat (juny- setembre) els alumnes solien fer moltes faltes d'assistència, solien acudir a l'escola de 4 a 5 persones. Cal dir que a partir del 1902 la matrícula va anar augmentant (oscil·lava entre els 50 i 60 alumnes) tot i que entre els anys 1916 i 1936 va haver una davallada (30 i 40 alumnes). En començar la República, hi va haver una tendència a la pujança i és que l'assistència es va elevar fins a situar-se al 75%. Del període que va des del 1932 fins el 1934 no tenim informació. Els alumnes que van assistir el curs 1935-36, eren 38 i posteriorment se n'afegiren dos més. Aquí tenim la justificació que els nois i les noies no van anar junts fins el 1936 perquè al llibre de matrícules només hi consten els barons però a partir d'aquest mateix any, a part dels nens, també hi consten les nenes.

|    |                         |    |                     |
|----|-------------------------|----|---------------------|
| 16 | Josep Usualdeia Castell | 11 | José y Rosario      |
| 17 | Conrado Albera Fouallos | 11 | Mameel y Concepción |
| 18 | José Albera Colla       | 10 | José y Cinta        |
| 19 | Primitivo Pio Fouallos  | 10 | José y Rosario      |
| 20 | Agustín Castell Albera  | 8  | Agustín y Rosalina  |
| 21 | Elias Subirats Solé     | 10 | Pedro y Cinta       |
| 22 | Miquel Batalla Giné     | 9  | José y Bertha       |
| 23 | Rafelio Ortig Solé      | 9  | Juan y Inés         |
| 24 | Esteban Ortig Solé      | 8  | Esteban y Rosario   |
| 25 | Federico Elias Mateu    | 8  | José y Cinta        |

|    |                           |   |                       |
|----|---------------------------|---|-----------------------|
| 17 | Serafina Biosca Sletí     | 7 | Joaquín - Cinta       |
| 18 | Juan Castell Vicente      | 7 | Juan - Dolores        |
| 19 | Joaquina Colinos Sletí    | 6 | Joaquín - Cinta       |
| 20 | Miquel Castell Miralles   | 6 | Bartolomé - Carmen    |
| 21 | José Castell Castell      | 6 | Domingo - Cinta       |
| 22 | Marcelino Subirats Biosca | 6 | Vicente - Encarnación |
| 23 | Pilar Galra Miralles      | 6 | Miquel - Maria        |
| 24 | Domitila Paga Sletí       | 6 | Joaquín - Rosalía     |
| 25 | Amparo Sletí Pla          | 6 | Joaquín - Maria       |

Fragments de dues matrícules extretes del llibre de registre escolar que utilitzava el mestre de la vila. El primer és d'abans de l'any 1936 (només hi consten noms de nois) i el segon és del 1936 (hi consten els noms d'infants d'ambdós sexes). Els nombres de la columna següent són l'edat que tenien en aquell moment i els dos noms que hi precedeixen són els del pare i la mare de l'alumne.

FONT: Josep Roncero Pallarès

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### 4.1.4 ESCOLA DE MAS DE BARBERANS

En aquest indret hi havia quatre escoles, cadascuna amb un aula. Dues d'elles estaven destinades per a les xiquetes i les altres, per als xiquets. Es barrejaven alumnes de diferents edats però mai de diferents sexes fins l'any 1936, on hi va haver coeducació. A més, que un alumne anés a una escola o un altra depenia de la família, que ho elegia, sovint buscant la màxima proximitat possible.

També és molt probable que aquests col·legis no fossin creats amb aquest fi educatiu sinó que això fou una adaptació posterior.

FONT: Antiga alumna de l'escola.

### 4.1.5 ESCOLA DE SANT CARLES DE LA RÀPITA



Aquest col·legi s'inaugurà el gener de l'any 1932 i s'anomenà Escola Nacional Graduada de Sant Carles de la Ràpita. Va ser un gran esdeveniment perquè era un edifici majestuós i de dimensions considerables tenint en compte els alumnes que anaven a l'escola. Al costat de l'edifici, hi havia un cementiri i cal destacar, com a anècdota, que en un principi les xiquetes entraven per aquella banda i, com que tenien por, se'ls va canviar el lloc d'entrada per el dels nois.

Posteriorment, però, el cementiri fou traslladat de lloc.

A l'escola, s'hi designà, el 1933, un director provisional que es deia Josep Pla i Arnandis que també exercia com a mestre i substituïa a l'anterior director, en Josep Gasparín i Talam.

Aquest col·legi tenia dues plantes, cadascuna d'elles dotada de 5 aules. A la planta baixa, hi havia els nois i a la primera planta, les noies. De fet, van anar molts anys separats, fins i tot el pati estava separat per una tanca i no va ser fins a les acaballes dels anys 30 que nens i nenes van anar junts a classe. Aquest fet devia durar poc perquè a la guerra, l'escola es va convertir en un hospital.

FONTS: Josep Capilla, director de l'actual escola Jaume I i M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter.

### 4.1.6 ESCOLA DE SANT JAUME D'ENVEJA

Durant la República no es va construir cap escola en aquest indret. Els mestres feien classes com podien en la seva pròpia casa, generalment a la planta baixa.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

FONT: treballador del CEIP.

### 4.1.7 ESCOLA DE SANTA BÀRBARA

Va ser construïda el dia 1 d'abril del 1802 i fou fundada per Pau Freginé Espelta. L'escola, dedicada a l'ensenyança elemental, el 17 de novembre de 1934 prengué el nom de Grup Balmes. Ja en temps de la postguerra el col·legi es dirà *Escuela nacional graduada de niños, Escuela nacional graduada de niñas i Escuela nacional de párvulos*. Actualment, el centre es anomenat Col·legi Públic Jaume Balmes de Santa Bàrbara. L'escola, a mesura que s'anava fent vella, va anar canviant de lloc i es va anar reformant i, per tant, no sé exactament si l'escola de la República se situava al mateix lloc que l'original.

A més, durant la República, com a mínim durant el període anterior a la guerra, se separaven els nens de les nenes.

Els mestres que van estar durant la República es deien Ricard Díaz de Rábago Canet, Joaquim Rosell Cid, Josep Escudé Albesa, Emília Folch Poblet, Cinta Bahima Melià, Cinta Ferré Balagué i M. Concepció Subirats Pino.

FONT: PONT I FANDOS, Màrius. Santa Bàrbara va a l'escola. *A punts i imatges sobre l'ensenyament i l'activitat dels pares i les mares d'alumnes a la vila de Santa Bàrbara*. 1ª ed. Santa Bàrbara: Associació de Pares d'Alumnes del Col·legi Públic.

### 4.1.8 ESCOLA DE LA SÈNIA

L'escola de la Sènia va ser creada l'any 1931 i, en commemoració a Marcel·lí Domingo, rebé aquest mateix nom. Al centre, hi havia un passadís i també una aula de pàrvuls, on ambdós infants anaven junts. Després, quan començaven l'ensenyament primari, a la part esquerra de l'edifici, estaven els xiquets i a la dreta, les xiquetes.

Actualment, després de funcionar molts anys com una escola, l'edifici és una biblioteca i un punt d'informació de manera que està acondicionat a les necessitats actuals tot conservant la seva bella estructura.



Vista actual d'una part de l'antiga escola.



19  
Inauguració de l'escola de la Sènia. Al centre, amb un barret negre, Marcel·lí Domingo acompanyat de l'alcalde

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

FONT: M<sup>a</sup> Jesús Orti i Abella, directora de l'escola.

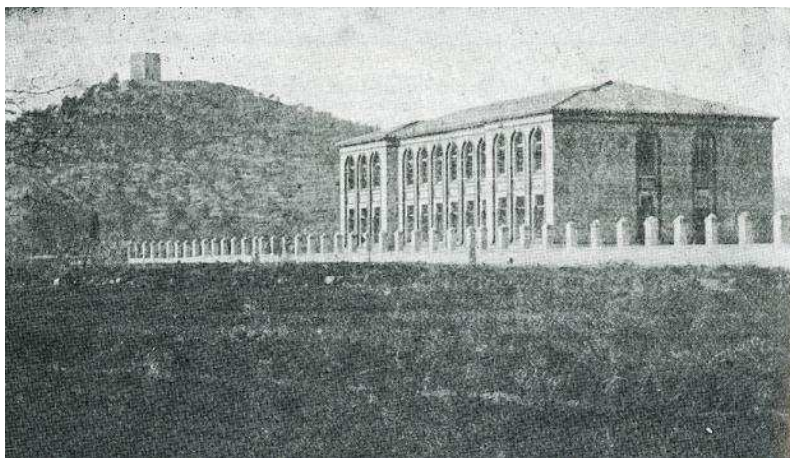
### 4.1.9 ESCOLA D'ULLDECONA

A Ulldecona, van estar molts anys demanant a l'Estat, mitjançant tràmits oficials, que es construís una escola tal com cal però era un procés lent i els resultats no s'obsevaven.

No va ser fins el 1931 que es va començar a construir un col·legi nou i Marcel·lí Domingo creà amb caràcter provisional unes escoles a l'actual passeig de l'Estació.

Així doncs, passant per un procés d'estira i arronsa, s'anava dotant l'edifici d'il·luminació elèctrica, aigua potable, seients, taules, diccionaris i també una sala de professors, entre d'altres. De fet, el 15 de setembre del 1933 s'aconseguí que els alumnes assistissin a classe en aquest nou centre. En un principi però, algunes xiquetes es van haver de quedar a l'antiga aula que se situava a l'ajuntament i estava força degradada, fins i tot van haver de demanar més seients per a aquestes noies perquè algunes havien de portar la cadira de casa i altres s'havien de quedar dempeus!

Als barris d'Ulldecona també es crearen escoles. A la Miliana, s'hi va crear una escola mixta. A Sant Joan del Pas (La Raval) i a les Ventalles, s'adequaren edificis per a les funcions d'escola.



**Escola d'Ulldecona als anys 30.**

FONT: Grau Verge, Ferran i Viscarro Gauxachs, M<sup>a</sup> Cinta, L'ensenyament a Ulldecona: De la crisi del 98 a la Guerra Civil. *Raïls*. 1996, n<sup>o</sup> 8, pàgs. 33-69

En resum, durant la II República a la comarca del Montsià es van construir al menys quatre escoles: A Sant Carles de la Ràpita, a la Sénia, a Ulldecona i a la Miliana (barri d'Ulldecona). Tenint en compte que hi ha indrets dels quals no dispo informació, és possible que se'n construïssin més. Amb això, vull dir que realment es van crear algunes escoles a la nostra comarca durant aquest període.

# 5. LA INNOVACIÓ PEDAGÒGICA EN EL TEMPS DE LA II REPÚBLICA

Cal saber que tot i que la renovació pedagògica va assolir el seu moment culminant durant la República, molts anys enrere ja hi havia una preocupació creixent pel que a l'ensenyament respecta. Arribaven mètodes innovadors d'altres països i també del propi tot formant-se diverses institucions i escoles on s'apostava dur a terme reformes urgents en aquest àmbit. D'aquí és d'on provenen els antecedents de gran part de la pedagogia que s'aplicava durant el període republicà.

Hem d'esmentar *la Institución Libre de Enseñanza*, la Federació de mestres nacionals de Catalunya, les escoles d'estiu i l'escola Horaciana a més del moviment catalanista que defensa la recuperació de les senyes d'identitat catalanes.

## 5.1 ANTECEDENTS:

### 5.1.1 LA INSTITUCIÓN LIBRE DE ENSEÑANZA

L'afany de renovació es va fer evident amb la *Institución Libre de Enseñanza*, fundada el 1876 a Madrid. Fou creada per una sèrie d'intel·lectuals i professors decidits a apartar-se de l'ensenyament oficial i amb la intenció que l'escola arribés a tothom. Buscaven l'educació mixta tot valorant el treball personal i donant importància a l'àmbit científic i la llibertat. De fet, el famós *Instituto-Escuela* de Madrid va ser fundat per aquesta institució pedagògica.

### 5.1.2 LA RENOVACIÓ PEDAGÒGICA A PRINCIPIS DE SEGLE: FEDERACIÓ DE MESTRES, ESCOLES D'ESTIU, ESCOLA HORACIANA I ESCOLA MODERNA.

Aquestes idees renovadores culminaran amb els moviments de renovació pedagògica. A principis de segle es van començar a fomentar xerrades i converses on es parlava de qualsevol inquietud dels mestres, molt sovint relacionades amb la forma de millorar l'escola i la renovació pedagògica. Així és com naix la **Federació de mestres Nacionals de Catalunya** el 1908. Posteriorment, aparegueren **les primeres escoles d'estiu** del país per a mestres.

Per altra banda, tenim **l'Escola Horaciana**, fundada el 1905 per Pau Vila i que funcionà fins l'any 1912. Aquesta escola s'allunyava dels corrents de pensament dogmàtics i doctrinaris que eren tan comuns a l'època. Amb el lema 'ensenyar delectant', establí una escola mixta i va promoure excursions amb nens per a un millor coneixement i relació amb l'entorn. També volia que els alumnes aprenguessin aspectes

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

relacionats amb la música, el teatre i els treballs manuals. A més a més, fomentava una millor relació de l'escola amb les famílies: els pares de l'infant podien comentar amb el mestre afers sobre el seu fill.

És necessari destacar també l'**Escola Moderna**, institució pedagògica de caire anarquista fundada a Barcelona el 1901 per Francesc Ferrer i Guàrdia. Es volien posar en pràctica les idees de l'escola racionalista i laica amb coeducació on els alumnes feien exercici, jocs i esbarjos a l'aire lliure. També s'insistia en l'equilibri amb l'entorn natural i el medi, en la higiene personal i social a més d'eliminar els premis, els càstigs i els exàmens. Els alumnes també visitaven centres de treball i realitzaven algunes excursions. Amb totes aquestes propostes de renovació educativa es pretenia crear una societat lliure, justa i fraterna però el 1906 es tancà l'Escola i el 1909 el fundador fou assassinat tot i que l'esperit va seguir viu ja que aquest projecte pedagògic va tenir molta influència amb l'arribada de la II República.

Un altra organització destacable és l'**Escola Nova** creada també al s.XIX que portava amb ella un moviment de renovació escolar i pedagògica impulsat per A. Ferrière. De fet, el 1912 aquest personatge va exposar els 30 punts bàsics de l'escola Nova, que incloïen conceptes tan novedosos com la coeducació i la música a l'aula així com també l'esport, la relació de l'infant amb el medi natural, els viatges, les excursions i els campaments. D'aquesta manera, es pretenia trencar els rols de l'ensenyament autoritari tradicional per adaptar les escoles a les noves necessitats. Aquí ja trobem l'aplicació de diferents mètodes pedagògics com el Montessori, Decroly i Freinet, que descriurem posteriorment. Als Països Catalans, el moviment assolí caràcter oficial el 1936 a través del CENU.

### 5.1.3 LA PREOCUPACIÓ PEL CATALÀ

A Catalunya, a finals del XIX i durant el XX, arriben aquestes idees de renovació dins d'un context de consolidació del catalanisme, que posava un especial èmfasi en la **normalització del català** dins una societat més nova, democràtica, de persones formades capaces de viure en llibertat, d'escollir, de pensar i de tenir opinió pròpia tot enriquint-ho amb l'ensenyament.

El primer moviment que demana la recuperació de la llengua catalana és de caire cultural, cap al 1830, va sorgir la **Renaixença**. A finals de segle ja podem parlar d'un moviment polític, el catalanisme. De fet, el 1882 Valentí Almirall fundà el Centre Català, que pretenia ser una associació que defensava els interessos de Catalunya. També es van iniciar gestions per constituir una Acadèmia de la llengua Catalana. El desenllaç d'aquest corrent reivindicatiu serà la fundació de la Lliga Regionalista. Amb això, es vol donar a entendre que ja feia molts anys que es lluitava per la normalització del català tot i que mai s'havia introduït a les aules, varem haver d'esperar a la proclamació de la II República i l'aprovació de l'Estatut.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### 5.2 ELS MÈTODES PEDAGÒGICS

Alguns mètodes que es van aplicar durant la II República són el **Montessori**, **Decroly**, i **Freinet**.

El **mètode Montessori** és un sistema pedagògic iniciat per Maria Montessori el 1907. Estava dedicat especialment a l'etapa de formació preescolar, pretenia evidenciar i potenciar totes les aptituds innates de l'infant. Ella donava molta importància a l'educació sensorial i per això va crear un material específic per a oferir-lo als seus xiquets per a treballar aspectes com la lectura i l'escriptura. Pel que fa al tema de la mestra, Montessori creia que aquesta només havia d'orientar els infants a diferència del paper actual: la mestra ensenya i els nens escolten. A les aules, es barrejaven infants de diferents edats en grups reduïts, tot el contrari a ara, on tots els alumnes han nascut el mateix any. Actualment encara s'utilitza material montessorità ja que tota aula hi podem trobar una pissarra.

Un altre sistema innovador utilitzat és el **Decroly**, que fou un pedagog belga que pretenia facilitar l'educació dels nens anormals fent amè i fàcil l'aprenentatge mitjançant materials, jocs educatius i la concentració de matèries al voltant d'un tema (centre d'interès). També va tenir un paper decisiu en el procediment de lectura global que consistia a, a partir d'una paraula o frase senzilla, identificar i assolir les paraules com si fossin dibuixos. Per exemple, la paraula pilota constitueix un símbol, com una imatge i cada cop que els infants veuran aquest conjunt de lletres sabran que es diu pilota. Posteriorment, els alumnes identificarien els sons que formen la paraula. De fet, d'aquí prové la utilització de ròtuls a classe.

També cal destacar el **mètode Freinet** que també donava molta importància a ensenyar per a la vida. Es creaven tallers de diferents edats on cadascú faria un treball individual. Durant la setmana anaven desenvolupant el treball i cada divendres exposaven el que havien après. Així, Freinet exposava que el nen aniria aprenent al seu ritme a llegir i escriure observant els adults. El mestre tan sols s'encarregava d'encaminar l'aprenentatge dels seus alumnes de manera eficient deixant com a protagonista l'infant.

Per acabar, posarem un exemple que ens mostra com incidia aquesta reforma pedagògica a les aules. Al Grup Escolar Pere Vila de Barcelona, una alumna, la Dolors Palet, explicava que *'escollien un projecte, que treballaven durant tot el curs. A la classe de la Dolors un any van escollir la casa de nines. Cadascú hi va aportar les seves creacions, i van estudiar què era un solar, i una casa, de quines parts constava, quan valien, què s'hi podia posar a dins. La Dolors hi volia posar moltes gàbies amb ocells, però la senyoreta li va dir que una gàbia era una presó, i que potser no caldrien si la casa estava envoltada d'arbres on poguessin niar els ocells.*<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Marquès, Salomó; Blasi, Sara; Ribalta, Mariona, L'escola que Franco va destruir. Mestres de la República. *Sàpiens*. 2006, núm. 39, p.30-55.

### 6 L'ESCOLA D'ALCANAR PELS ALUMNES.

Alcanar, com hem vist en el mapa, és un poble de la comarca del Montsià. En aquest apartat mirarem d'esbrinar si arribaren les innovacions pedagògiques que es propugnaven durant la II República aportant testimonis de la mateixa vila. També hi ha entrevistats d'Ulldecona i Sant Carles de la Ràpita que, degut a la seva proximitat, aporten dades força semblants amb algun matis que ens facilita una lleugera comparació. Els antics alumnes ens parlen de com eren les aules, l'edat, els horaris, el material, els llibres, el nombre d'alumnes, les matèries, la metodologia, la disciplina i els mestres.

#### 6.1 LOCALITZACIÓ ESCOLES I DESCRIPCIÓ DE L'AULA

En aquest apartat cal diferenciar les escoles dels nens i de les nenes. Ambdós col·legis no eren edificis construïts especialment per a ensenyar sinó que havien aprofitat espais municipals.

L'edifici dels xics era conegut amb el nom de 'Palàcio', edifici cantoner situat entre l'actual carrer Ramon i Cajal i la carretera Nova. Per a accedir a l'escola de les xiques s'havien de pujar unes escales perquè estaven situades al segon pis de l'antic Ajuntament, just a dalt del lloc on s'ha trobat la cisterna.

El 'Palàcio', edifici amb els sostres molt alts, tenia cinc aules on, a cada una d'elles hi havia taules que formaven grups de dos i al mig un passadís. S'entrava per una porta on hi havia unes escales que anaven cap a dalt i les altres que donaven a una planta baixa. Les primeres, eren les que utilitzaven els nens per accedir a les aules i a les segones hi vivia una família. El mestre tenia la taula de cara als nens i hi havia una pissarra davant de tot. També hi havia penjat un retrat com a símbol de la II República, era una noia amb la bandera republicana. Les parets eren blanques i les aules estaven ben il·luminades, hi havia les mateixes finestres que hi ha actualment, que són considerablement grans. Cadascú tenia la seva taula, que estava lleugerament inclinada, adaptada ja amb un petit clot per a col·locar el tinter. Les cadires sembla ser que estaven adossades entre elles i eren plegables. A l'any 1931, hi van fer reformes: van augmentar el nombre d'aules. Les parets, les feren de saca, mètode actualment en desús. Consistia en una barreja feta de calç, terra, aigua i sacs però com que aquelles parets no eren fortes, els nens amb el llapis o qualsevol cosa, hi feien forats fins que aquestes van quedar en molt mal estat. Així, un any després, es van fer unes parets més consistents, que es deien barandats.

*'(Referint-se als pàrvuls) Se pujaven unes ascales en la barra de ferro. Hi havia dos portes i se pujaven unes ascales de pedra en unes barres de ferro. Una porta era la que estava pegada a la casa O'Connor que era on anàvem natros.*

*lo anava al 'Palàcio'. A nuna part hi havia cinc aules i a l'atra dos me penso. Me sembla que hi havia 7 aules. Lo vergé (pati) que hi ha a baix no s'usava.*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*Eren uns rengles en unes messes que feien, dos i dos i dos, m'antens? I los pupitres feien una mica de penden, allò pa que pugesses ascrivir, messes que diem, taules en dos asientos que se plegaven, m'antens? Hi havia com un banquet agarrat a la taula i allavons se podia plegar allò o u podies ficar pa assentar-te i allavons hi havia com uns tinters pa cada u perquè ascriviem en tinta roja pa nuns dibuixos pero tamé en tinta blava. Pos com al cine asta, pero en fusta .(...)' Joaquín Badoch Barberán, any 1924 (Alcanar).*

*'Anava al 'Palàcio' este d'aquí baix. Ancora asta. És aquell edifici tan gran que hi ha allí al cantó d'Espuny il Xaparral.*

*Hi havia un passillo que separava les taules dels xiquets pa que pugués passar lo mestre per allí. Astavem assentats de dos en dos. El mestre tenia la seua taula de cara a tots los xiquets. Me n'anrecordo que hi havia algun retrato d'algú, no recordo molt bé qui era pero potser que fós lo President de la República' Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar.)*



**L'escola de nens, el 'Palàcio'.**

*'Les escoles se van renovar totes a la República (...)' Les ascoles se van reformar totes. lo me'n recordo que allavons se va fe lo grupo escolar de Ulldecona il de la Ràpita i io meu mirava i xiqueta, quin edifici més bonic! Pero a la guerra, les escoles estaven al 'Palàcio'. Lo 'Palàcio' era com és ara. Se baixava per una porteta que astava a la Carretera nova: havien unes escaletes que baixaven per abaix i atres que anaven per amunt, que era on estaven les escoles. lo men recordo que van fer les parets de dins, de saca (agafaven pals die-m'hi i ficaven sacs cusits i feien com una lona, tot impregnat*

*de calç, així feia com una separació pero que no era paret pero algo paregut.). Los techos són molt alts i allavons era una sala i se veu que anaven algo barrejats i van fer les separacions. Això va se l'any 31 i io men recordo que quan io vaig ascomensar a anar a n'estes ascoles, ia'm vaig trobar en les parets estes i los xiquets sentien totes les converses dels costats. Van començar en los llapis i la plumeta a burxar allí a la paret de saca i a última hora aquelles parets se van fer com finestres grans! Mos vèiem los uns als atres i passaven d'un lloc a l'atre per los forats. I a l'any 32 o així se van fe barandats, que són los que ian ara.*

*Hi havia, com és ara, dos finestres: Una dóna al Ramón i Cajal i l'atra al vergé pero eren grandíssimes. Les parets eren blanques. lo quan vaig arribar, quan se va inaugurar la República, al cap de pocs dies van vindre uns homes que davien ser empleats de l'Ajuntament segurament, en lo retrato de la República que era una dona guapa en la bandera republicana per detrás i era de colors. I se van amportar l'atra que era del rei, d'estos en blanc i negre pero feo del tems i el rei tamé era mol feo. I allavons tots vam tindre una*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*gran alegria. Hi havien dos pissarres tamé.*

*(...)Te'n recordes on estava l'Ajuntament ans? Quan entraves hi havia una sala molt gran i enfrente hi havia una escala que pujava així per amunt. Io a n'esta ascola anava a la part dreta diguem (referint-se a pàrvuls), hi havia una porta cap a l'escola de les xiquetes i tamé estava la dels jusgats. (...)io me'n recordo que vaig aprendre a cantar una cançó que a vegades ai sentit per aquí que era 'la Bulanguera', fila fila bulanguera, sas?' Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).*

L'escola de noies, constava de tres aules per als diferents cursos que hi havia. En alguna de les aules o en totes, hi havia banquetes on hi cabien, més o menys, de vuit a deu alumnes. També hi havia uns dos pupitres. A l'igual que els nois, la mestra s'asseia davant dels alumnes i tenien una pissarra. Les classes estaven il·luminades, hi abundaven les finestres.



**Ajuntament d'Alcanar als anys 30. Al pis de dalt, escola de noies.**

*'On ara està l'Ajuntament, abans que tamé estava l'Ajuntament i a dalt estaven les aules, una sala gran. Hi havia tres o quatre aules. Rosa Juan Reberter, any 1919 (Alcanar),*

*'Era gran. No penjaven dibuixos perquè los teníem natros a la bossa. A la taula del mestre portàvem los dibuixos, los mirava, i allavontes los guardàvem a la bossa.' José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)*

*'Allí a l'Ajuntament hi havia tres ascoles de xiquetes. Donya Aurora, Donya Isabel i no sé quin atra.*

*Allavons astava l'Ajuntamén antic, damun de la cisterna. Astava l'Ajuntament i l'ascola.*

*Natros mos assentàvem a bancs i dos que estudiaven pa mestres, tenien un pupitre.*

*I pos al banc lo menos ne caviem vuit o deu.*

*Era gran, en una pissarra gran davant de tot.(...) La taula (de la mestra) astava davant de tot. Lo menos quatre o cinc finestres hi havien a classe.' Agustina Queralt Nolla, any 1922 (Alcanar).*

Els pupitres i el tinter són eines utilitzades també a la Ràpita:

*'Quan anava io havien taules de fusta de dos en dos en un tinter cada u i si mos caïa, tota la taula negra!*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*Tamé teníem una pissarra il mestre o mestra mos dia lo que havíem de copiar. Els millors treballs se penjaven a la paret en una xinxeta.*

*Teníem perges pa penjar l'abric pero no n'havien pa tots i a vegades al mateix penjador n'havien un mun. Allí a classe no havien cuentos ni llibres pa llegir. 'M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita).*

### 6.2 EDAT

L'edat d'entrada a l'escola pública no era fixa ja que hi havia alguns xiquets i xiquetes que primer anaven a les monges per a després incorporar-se a l'ensenyament públic. De fet, era habitual l'existència de l'ensenyament religiós en tots els indrets. Concretament a Alcanar, els nens només podien anar a l'escola religiosa fins als 7 anys i després, per falta d'espai, se n'havien d'anar al 'Palàcio' o bé deixar d'anar a classe. Per contra, les nenes podien seguir estant al col·legi de monges fins que s'acabés l'edat d'estudi. D'altres, però, optaven per començar fent pàrvuls, on els infants de diferents sexes anaven junts. Després, en començar el primer curs, se separaven en diferents escoles. Les fonts orals em diuen que les xiquetes tenien tres cursos amb una mestra diferent per a cada nivell mentre que els xiquets tenien quatre cursos amb un mestre diferent, és a dir, les noies tenien una aula menys que els nois. Segurament, devien anar barrejades xiquetes de diferents anys.

L'edat que acabaven l'escola era de 14 anys i, degut a la situació que cadascú tenia a casa, abandonaven l'ensenyament escolar abans.

*'Als sis anys vaig anar a les monges. Que allavons hi havien monges.'* Rosa Juan Reberter, any 1919 (Alcanar)

*'Vaig començar a anar a l'escola quan tenia 7 anys.'* José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)

*'Pos davia ascomensa per allà als 8 anys i per lo menos asta los 14 o 15 vaig anar a l'ascola.'* Agustina Queralt Nolla, 1922 (Alcanar).

*'Hasta los dotze anys. Als dotze anys ia mos ficaven al treball. Allavons mos ficaven al treball perquè a les cases hi havia molta gana i feien treballar als xiquets, sas? Així com ara no treballen hasta que són grans, allavons als dos anys ia mos ficaven a treballar.'* José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)

*'Fins als 13 o 14 anys pero io no vaig anar-hi tant perquè va començar la guerra i van tancar les escoles.'* Maria Piedad Poy Geira, any 1924 (Ulldecona)

*'De xocoteta, als 6 o 7 anys vaig començar l'escola asta los 14 anys. N'havien que sortien ans pa treballar.'* M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita)

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*'Vaig començar a anar a les monges. Potser tenia 3 o 4 anys, no sé.' Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar)*

*'Als 4 anys vaig començar a les monges (...) Als 7 vaig anar al 'Palàcio'. (...)Als set anys, ja nols volien als xiquets a les monges i precisament això me va passar quan va vindre la república. Jo encara vaig anar a les monges a la República, pero poc.*

*Hasta los 14 anys pero bueno hasta los 14 anys qui anava! Me'n recordo que hi havia un xiquet que anava en mi que se dia Lloncs i después va dixa d'ana i ia no'l vaig vore més i li vaig preguntar a sa mare: Com és que no ve tun fill a classe?l'm contesta: la sap fer una carta!' Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar)*

### 6.3 LA RÀTIO I EL PROBLEMA DE L'ABSENTISME

Les classes, tant de xiquetes com de xiquets, solien tenir de vint a vint-i-cinc alumnes. Però cal tenir en compte que, com he dit abans, les noies disposaven d'un curs menys que els nois probablement per la falta d'alumnes femenines. Els mateixos testimonis m'expliquen que hi havia un gran absentisme escolar i que l'assistència era voluntària, per tant, l'índex d'analfabetisme era molt elevat. Això implica que molts infants no rebien cap mena d'educació escolar i no sabien ni llegir ni escriure. El fet no només era un problema al nostre poble sinó que a nivell estatal les condicions eren les mateixes. Sobretot a les ciutats, durant els tres primers anys de la República, aquests problemes es van anar eradicant. L'absentisme però, a Alcanar, no va desaparèixer tot i que potser la població va començar a plantejar-se aquest fet com un problema. Així, la qüestió és trobar el perquè d'aquesta poca importància que se li donava a l'educació. Probablement, els alumnes canareus que no anaven a classe omplien aquest temps en aprendre l'ofici del pare o ajudar a la mare en les feies de casa, entre d'altres. Altres alumnes sí que hi anaven perquè els seus pares pensaven que una educació des de l'escola, encara que sigui mínima, era necessària. Un altre problema és que no tots els infants que acudien a classe ho feien tots els dies. Hi havia dies que no anaven perquè també havien de respondre a les responsabilitats de casa, és a dir, la majoria de pares i mares es dedicaven al treball del camp de tal manera que no es podien deixar els nens sols per dos motius: primer perquè quan eren petits necessitaven algú que els cuidés i la majoria de famílies no es podien permetre un cangur. Després perquè, quan ja tenien una certa edat, significaven mà d'obra que permetia enllestir la feina més aviat. Això solia succeir en temporades específiques, com és en temps de l'oliva, les taronges, les ametlles i les garrofes. A més, les xiquetes rebien una inferior educació acadèmica i científica respecte els xiquets a causa de què se'ls enfocava l'ensenyament per a la preparació de ser bones esposes i mares. A més a més, anaven menys a l'escola i això significava que les classes estaven més buides i hi havia moltes noies que no sabien ni llegir ni escriure.

Arreu de Catalunya, el moviment educatiu republicà promovia l'educació per a tothom, cosa la qual

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

implicava que tots els infants havien de ser iguals i per això perdien credibilitat comentaris discriminatoris. Per tant, ningú havia de quedar exempt d'anar a l'escola. Degut al poc temps i camp d'actuació que va tenir la República a la nostra vila, a part de deixar l'educació en un segon pla, no s'eliminaren les diferències entre sexes dintre les aules.

*'Hi havia poca gent. Pos ne daviem ser, a vore... uns 20 o 25. (...) No, tots los dies no anàvem a l'escola perquè allavontes al tems de l'auliva pos a plegar aulives, ancara que siguem xocotets mun pare i ma mare mos portaven al camp i jugàvem pel camp. Teníem uns cabassets així menudets pa'ls xiquets i ficaves alguna auliveta allò pa nun ratet.*

*Allavons a l'escola anàvem hasta lo dissabte. 'José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)*

*' Sí, uns 25 o 30.*

*Tots los dies de dilluns a dissabte, per la tarde tamé. Lo dia que no nàvem , no nàvem. I a vegades li diem Donya Aurora borra'm que me n'ai danar al prat, i ella t'aborrava.' Agustina Queralt Nolla, 1922 (Alcanar).*

*'Sí que hi havia gent, sí. Allavons tots érem gent del poble. Pero si venia tems de fer les aulives, pos no nàvem a l'escola. En aquells temps es falta molt a l'escola.' Maria Piedad Poy Geira, any 1924 (Uldecona)*

*'A la meua classe n'eren uns 20 o 25. lo nava sempre (a classe) pero n'havien que su dixaven perquè les mares se n'anaven i ells s'havien de quedar a casa.' M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita).*

*'A la meua classe, n'érem uns 20 o 25. Ara te parlo de l'últim curs, 5é. Sempre recordo que los quatre assientos de devan los ocupaven los que sabien més: Juanito Segarra (que va ser alcalde durant molts d'anys aquí), Ricardo Fusté i después un atre, que ancara viu, que li diuen José Sancho Rubio (...) que (..) està a Girona. lo astava dos o tres puestos més per atrás. (...) Tamé anava lo pare de Batiste Beltran i un que li dien Curto.' Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).*

### 6.4 L'ESCOLA, MIXTA O UNITÀRIA?

A Alcanar, quan els infants anaven a pàrvuls, xiquets i xiquetes estaven junts però només començar el primer curs, els separaven i no es tornaven a unir. No va ser fins arribar la Guerra Civil Espanyola que a la nostra vila els alumnes d'ambdós sexes van anar plegats a l'escola del 'Palàcio'. Això va ser després de les vacances d'estiu, segurament l'any 1936. Amb això, s'aconseguia un dels objectius de la II República, les escoles mixtes. Recordem que, el 1936 es va crear el CENU el qual establia coeducació a

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

tota Catalunya, cosa que en anys anteriors només havia estat una proposta.

*'Los xiquets tenien un home i natros mestres dones.'* Rosa Juan Reberter, any 1919 (Alcanar).

*'No, les xiquetes per un costat i los xiquets per un atre.'* Agustina Queralt Nolla, 1922(Alcanar).

*'Al principi anàvem junts, pàrvuls que diem. Después ia mos van cambiar i nàvem separats.'*M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925. (Sant Carles de la Ràpita).

*'Anàvem a diferens ascoles.'* Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar)

*'A les públiques, los xiquets en los xiquets i les xiquetes en les xiquetes. Quan va vindre la guerra, io tenia 12 anys i tots, quan vam vore les xiquetes allí, mo les vam triar. Il mestre (...) va agarrar dos u tres fulles de calendari i va tallar els numerets i'n va donar un a cada xiqueta i'ls atres a dins d'una bossa i'ls va menejar bé i allavons anava lo xiquet a agafar lo numeret que tocava. Per exemple, si a nun xiquet li tocava lo 30 s'havia d'assentar en la xiqueta que tenia lo 30 tamé. Pero al final io no vaig anar mai perquè (...) mun pare va sentir que pa nar a l'Ajuntament feia falta un xiquet (pa treballar).'* Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar)

### 6.5 LES MATÈRIES I LA LLENGUA QUE S'UTILITZAVA

Les assignatures que s'impartien als xiquets tenien alguna diferència respecte les xiquetes tot i que són dades imprecises, ja que les fonts orals no recorden ben bé totes les matèries que donaven. El que és segur és que es combinaven assignatures en català i d'altres en castellà. És un fet significatiu perquè fins aleshores mai s'havia ensenyat català a una aula.

Recordem que el català va arribar a ser llenguatge de l'àmbit privat i el castellà, públic arran del decret de Nova Planta. Amb l'aprovació de l'Estatut de Núria es va normalitzar el català i, juntament amb el castellà, es va fer oficial a Catalunya.

Basant-me en quaderns de xiquets que he recollit, puc deduir les assignatures que feien i la dinàmica de classe. Tots els dies apuntaven la data abans de fer els exercicis. Era habitual que els nens copiessin un fragment d'algun llibre el contingut del qual estava relacionat en algun aspecte tractat a classe o que la mestra dictés una part d'un text que els infants havien d'apuntar al seu quadern tot procurant fer el mínim de faltes. De vegades, també feien traduccions del català al castellà.

També se'ls ensenyava les nocions bàsiques de geometria, aritmètica, matemàtiques, geografia, física i gramàtica que, a mesura que s'anaven fent grans, eren més complexes. En aquesta última àrea es realitzaven les operacions bàsiques i d'ús quotidià com són les multiplicacions, sumes i restes i era molt freqüent que la mestra plantegés problemes per a ser resolts a casa o bé a l'escola.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Un aspecte que em sembla rellevant és la presència de la història natural a les aules. La II República pretenia donar a conèixer el món als infants i una bona manera de fer-ho és ensenyar-los com és la naturalesa. A les aules això s'aplicava donant classes on s'explicava des de com eren els insectes, mamífers, amfibis i peixos fins a com eren els arbres, estacions de l'any i el cos humà. A Alcanar, normalment es feia un text sobre el tema a exposar que explicava les característiques d'allò que parlaven i després feien un dibuix en relació a l'aspecte tractat.

No tinc cap constància de les assignatures que feien les nenes però, pel que m'han explicat, presentaven algunes semblances i diferències. Per exemple, a diferència dels nois, per les tardes se'ls ensenyava a bordar i a cosir. De fet, un testimoni de l'època anterior a la República m'ha explicat que van aconseguir una màquina de cosir i m'ha donat a entendre que abans no disposaven d'aquest aparell. També m'han dit que, com els nois, aprenien a llegir i escriure a més de fer matemàtiques bàsiques.

Durant aquest període, la religió va ser una assignatura que aparentment va perdre força influència a les aules. Tot i que la República defensava un ensenyament totalment laic i que els alumnes no recorden haver fet religió durant aquest període, els llibres de vegades feien referència al Déu de la religió cristiana. Per la nit, els mateixos mestres que feien les classes durant el dia, feien repàs i classes a xiquets i xiquetes. Això, però, no va ser una invenció republicana ja que abans, és a dir, durant la dictadura de Primo de Rivera, ja es feia a Alcanar.

En resum, en aquest apartat veiem que tot i la renovació pedagògica que s'estava impulsant, a Alcanar seguien havent els rols tradicionals de gèneres, la innovació a l'escola no arriba igual que a una ciutat. Per altra banda, cal destacar que en unir-se nois i noies a la mateixa aula a partir del 1936 aquestes diferències entre assignatures es van eliminar.

*'Per la tarde cusíem. Natros mos vam guanyar una màquina de cusir. Van fer una cosa i, quatre mestres que eren, van guanyar la màquina de cusir. Mo n'ansenyaven un ratet a cada una. Tamé vam adependre a fer una carta i tot això'. Trinidad Matamoros Roser, any 1915 (Alcanar). (Va estudiar durant la Dictadura de Primo de Rivera).*

*'Trobo que totes les mestres feien igual que los mestres però les xiquetes aprenien a cusir i natros no. Vam aprendre a sumar, a multiplicar, a restar. Tot això mos u feien fer tots los dies. Lo mestre te dia les paraules, teu apuntaves. Sas com vull dir? I después mos feien fer los numeros, que los diguessem de cap. Les multiplicacions i això u aviem d'aprendre de memòria.*

*(...) Después a la nit t'apuntaven al repàs. Los mestres feien repàs. Los mestres feien ascola i repàs de nit que això u pagava l'astat, sas?' José Querol Cavallé, any 1922.*

*'Una feia una servilletera, un atre un mocador... a cusir totes les tardes. Ara los xics no cusien. Allavontes la mestra te feia una suma, tu havies de sumar i allavons si estava bé pos vale i si nos pos u tornaves a fer.*

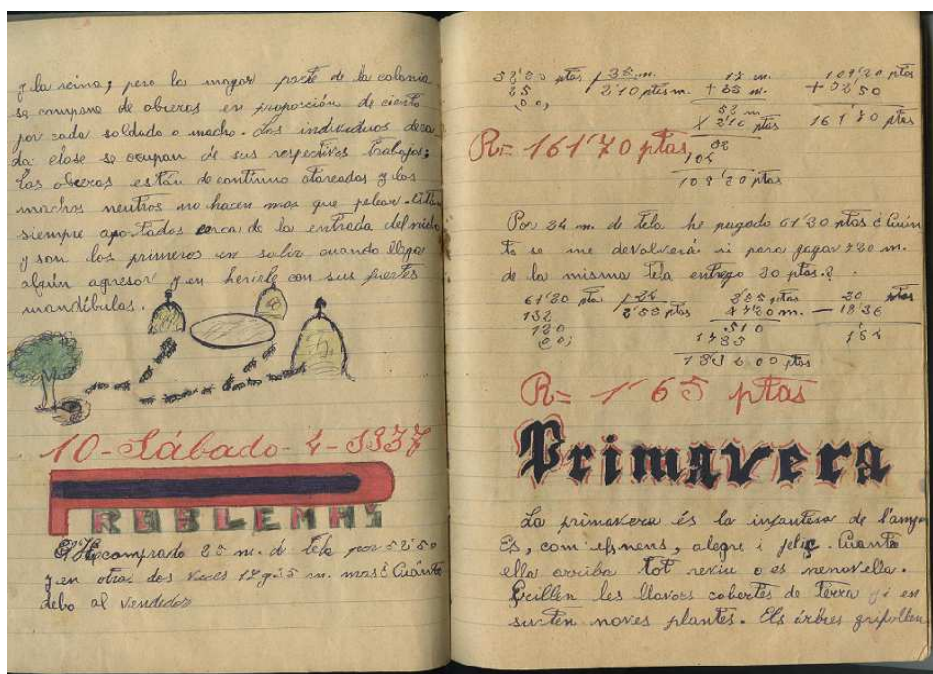
## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

(Idioma de les classes) *En català i en castellà. La mestra mirava i dia això avui u am de donar en català, pos en català i això en castellà, pos en castellà.* Agustina Queralt Nolla, any 1922 (Alcanar).

*'Fèiem dibuixos i per la tarde fèiem labors.'* Maria Piedad Poy Geira, any 1924 (Ulldecona)

### 6.6 MATERIAL

El material que utilitzaven els alumnes era el bàsic. Es compraven goma, llapis i colors que posaven en un estoig de fusta en dos departaments. A mesura que es feien grans, començaven a utilitzar la ploma, que també la portaven de casa. Per a prendre apunts utilitzaven una llibreta que la podien comprar a l'estanc i costava 15 cèntims o a la ferreteria, que era més bona i el cost era de 35 cèntims.



Quadern de l'alumne Joaquín Badoch Barberán.

Tots els elements, juntament amb els llibres, els portaven en una petita bossa de roba, semblant a les que utilitzen actualment molts nens per posar l'esmorzar que porten a l'escola. Les bosses, solien confeccionar-les les pròpies mares ja que les famílies no es podien permetre el luxe de comprar una bossa de pell que moltes vegades era massa cara.

Així, cada pupitre tenia, almenys, un tinter de color negre i altres també en tenien de color roig. Aquest material estava a l'escola.

*'Una goma, lo llapis i una pluma. Això u teníem natros, era nostre, u pagàvem natros. A l'ascola hi havien tinters de tinta. Cada messa eren dos. Un tinter pa cada u. I ascrivíem en la pluma sucada a la tinta. Tamé teníem una bossa de roba que molts no podíem arribar a la bossa de pell. La mare feia una bossa*

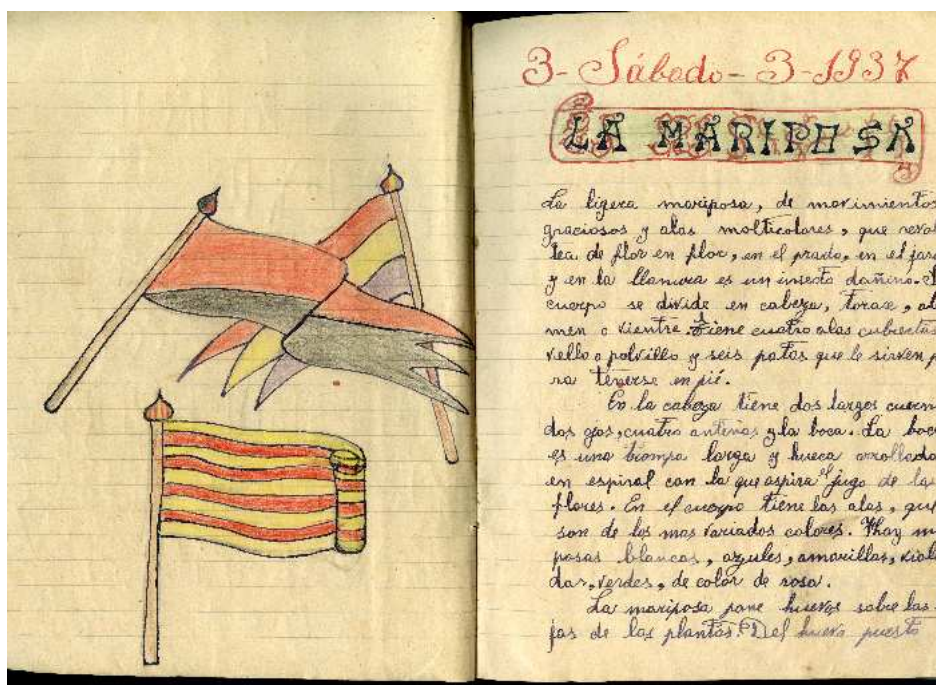
## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

de roba i allí ficavem lo llibre i u ficavem tot: lo llapis, la goma, la pluma... I de matí les mares mos donaven un trosset de pa i passàvem per la tenda i compràvem mija onça de xocolate i a la mija part, mos u minjàvem.' José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)

'Llibre, llapis de fusta, colors si havíem de pintar. Tamé portàvem una pluma.

Portàvem un saquet de roba en una veta passada i tira! cap a ascola. Era menudeta perquè portàvem pocs llibres, com a mol tres. Era igual que una bossa de pa i les feien les mares.' Agustina Queralt Nolla, any 1922 (Alcanar).

'Pos los llibres que necessitàvem (...). Lo llapis lo portàvem de casa i alguna vegada potser utilitzàvem la pluma. Sí, que me'n recordo que sucàvem al tinter pa escriure. Era una d'estes plomes antigues, no les d'ara.' Maria Piedad Poy Geira, any 1924 (Ulldecona)



Quadern de l'alumne Joaquín Badoch Barberán.

'La pluma, lo llibre, la llibreta, una bossa en tres u quatre coses. Io tenia una bossa de cartró, que pareixia tota de pell pero només hi havia una teleta fineta.' Joaquín Badoch Barberán, any 1924 (Alcanar).

'Pos llibres que llegiem, colors, los llapis i tot això. U dixàvem a un calaixet de matí pa utilitzar-u a la tarde i cada dia mos u anduïem cap a casa.

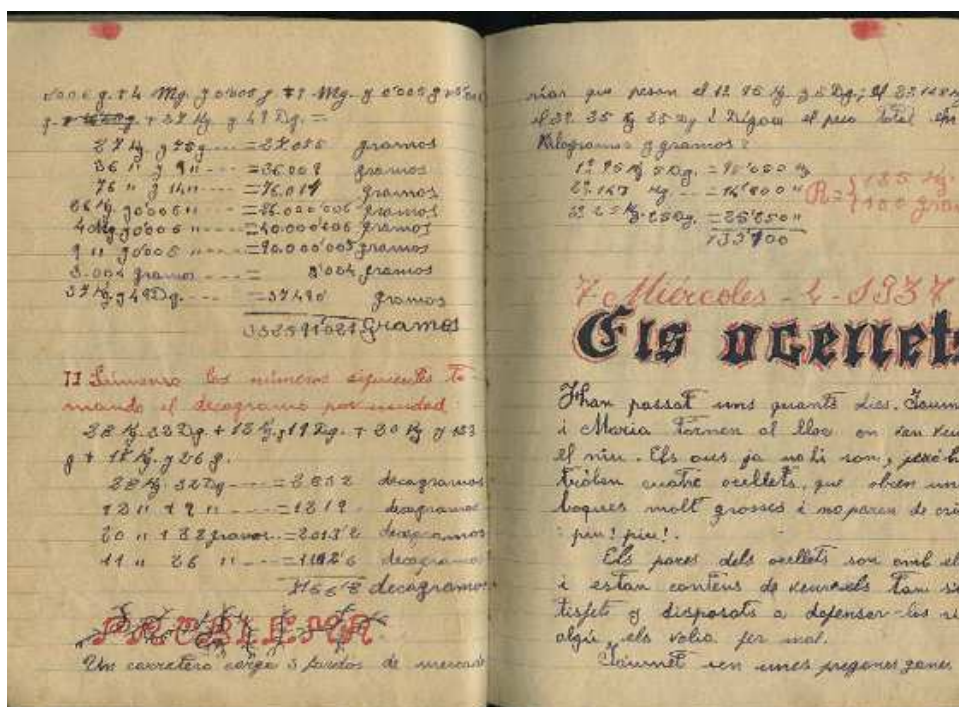
Allí a l'ascola hi havien uns tinterets i primer u fèiem a brut en llapis. Quan lo mestre u corregia, u passàvem a tinta. 'M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita).

'Pos llapis i goma. I també utilitzàvem la pluma' Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar)

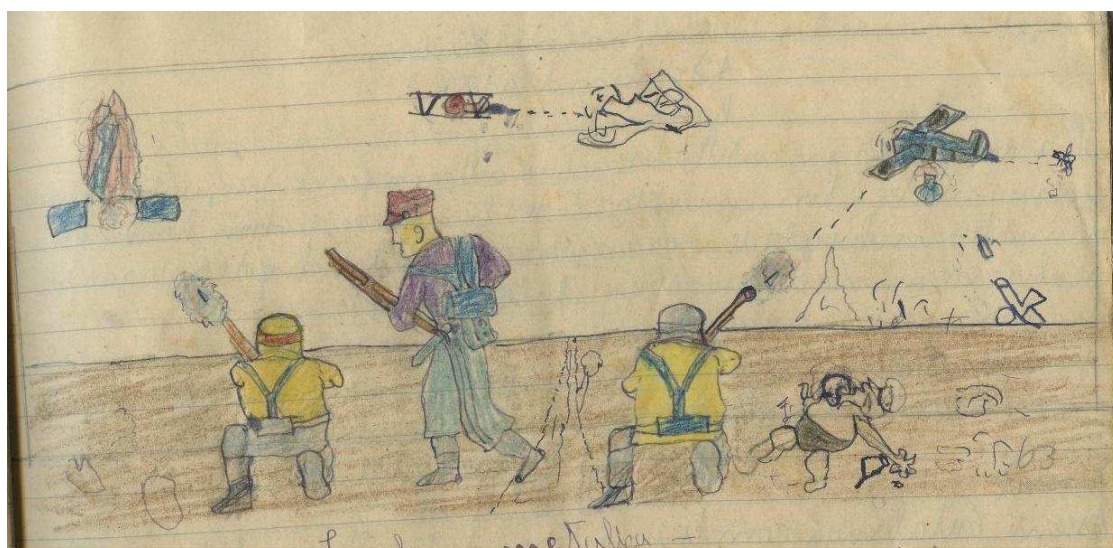
## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

'Portàvem los llibres, llapis, goma i pluma. Lo tintor estava allí a classe. A la taula hi havia un foradet is posava lo tintor allí que ia tenia un reborde pa que no se taqués la taula. Tamé portàvem goma i colors. Tots los xiquets portàvem un plumier que diem, que era una capseta en uns departaméntets on ficàvem a una part lo llapis i a l'atra los colors i era de fusta.

Hi havia un xiquet que tenia les llibretes polides a més no puger. lo me vaig quedar meravillat. Les llibretes valien 15 cèntims i les venien a l'astanc. N'havien unes atres que, per més mijos a casa o lo que sigue, les compraven a la ferreteria que eren més planes i en més aspecte, valien 35 cèntims. lo algunes vegades me les comprava a l'astanc i algunes vegades a la ferreteria.' Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).



Quadern de l'alumne Joaquín Badoch Barberán.



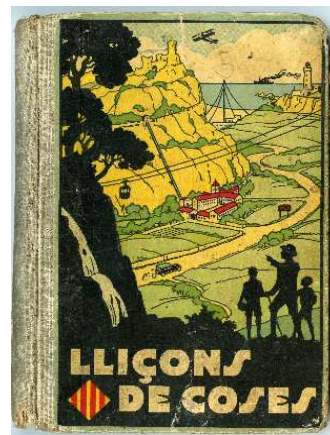
Quadern de Ramon Monfor Querol, 7 de desembre de 1937

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Els llibres són un material més de l'aula i, a part de representar una eina útil per a l'estudiant, també són una guia per al professor. És per això que els he dedicat un apartat diferent a la resta del material.

D'entrada, les noies tenien alguns llibres iguals als nois i d'altres de diferents. Utilitzaven diversos llibres segurament segons els curs. Aquí està la relació dels que he trobat:

- *Lliçons de coses* servia per ensenyar a llegir i escriure, és a dir, tractava temes variats, des de les telecomunicacions (ferrocarrils o trens) fins els peixos i les fulles, que estaven escrits en prosa i també tenia algunes poesies que explicaven altres conceptes com per exemple la sardana.



- *La Terra Catalana* explicava la història de Catalunya

- *Prosa i vers* era un recull de prosa i poesia catalanes.

- *Europa i Païses i Mares* tractaven de geografia.

- També disposaven de la '*Enciclopedia*', que era en castellà i tractava temes variats.



*'lo tenia un llibre que se dia Prosa i Vers i me'n recordo d'algunes cosetes d'este llibre:*

*Quina nit més negra que feia,  
ia mai tanta fosca al món no s'ha vist,  
veient el bon home, va dir a son fill  
no vas fins al poble, al poble veí  
a cercar el metge que està adormit?  
Pensant que seria cert com la gent diu,  
que surten les bruixes i els mals esperits  
i pujant pel camí va vore un bulto  
i quan baixava va dir  
això és un mal esperit.  
I es va plantar i al que va arribar  
va vore que era son germà*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*que el pobre venia del poble veí*

*a vore a sa mare abans que no es morís.*' Rosa Juan Reberter, any 1919 (Alcanar)

*'Lo llibre nostre se dia 'Lliçons de coses', que era com un manuscrito i tamé teníem la Terra Catalana. Después tamé teníem una Enciclopèdia. I estos eren los llibres que teníem ans de la guerra. La primera plana començava en a, e, i, o, u i anaves seguint i així naves adeprenent. José Querol Cavallé, any 1922. (Alcanar)*

*'De tot, un que se dia la Encilopedia, que era en castellà que era d'aritmètica, de geografia, de la natura... Lliçons de coses, que era en català i tamé Prosa i Vers que tamé era en català.'*, Joaquín Badoch Barberán, any 1924 (Alcanar).

*'Vam aprendre un mun de poesies en català, com esta que se dia Estimada primavera:*

*Estimada primavera,*

*l'eixida de casa meva és dels millors dels 'racés'.*

*El sol dura tot el dia i a penes li toca el vent.*

*Si els arbres no tenen fulles,*

*en sobren en els rosers i*

*els floridors incansables*

*que em fan viure alegrement.*

*Per a un malalt,*

*quina glòria veure les roses a tot temps.*

*L'eixida de casa meua,*

*és dels millors dels racés.'* M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita)

*'Les xiquetes tenien llibres diferents, io u sé per la meua germana.(...)*

*No me'n recordo molt bé pero me sembla que en català. Tenia lo llibre de Lliçons de Coses i Europa.*

*Me'n recordo d'una frase que dia, que la Guerra Europea havia costat 16 millons de víctimes, no la última guerra perquè esta última va se la mundial. Me'n recordo d'un atre llibre pa llegir que se dia 'Países i Mares.' Contava coses de lo gran que és lo món, coses d'Amèrica, Europa... Tamé tenia Prosa i Vers, que hi havia una poesia que se dia Tenebres:*

*Quina nit més fosca era aquella nit*

*ia mai tan fosca en el món s'ha vist*

*hi havien estrelles, estels per tot l'infinit*

*estaven cubertes per núvols adormits.*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*(I allavons venia la història)*

*Dins de la masia tot semblava trist*

*La pobra malalta patia dia i nit.*

*Prosa i vers era un llibre on hi havia més aviat prosa i la resta era vers.*

*Quan vaig anar al 'Palàcio' vaig portar lo llibre que tenia de les monges, 'Lecciones de cosas' i, al poc temps, me'l van canviar pel mateix pero ascrit en català, que se dia 'Lliçons de coses'. Los llibres los compràvem natros.' Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).*

### 6.8 HORARIS

A l'escola s'anava de dilluns a dissabte, també a la tarda excepte dissabte i dijous, que només anaven al matí. Les classes començaven a les 9h del matí i, quan entrava el mestre, s'alçaven tots i el saludaven. A les 11h, se n'anaven tots a casa per a dinar fins a les 15h, que tornaven a l'escola. Les nenes a la tarda feien labors a diferència dels nens, que no aprenien a fer aquest tipus de feina manual. El dia a l'escola acabava a les 6h de la tarda. L'aprenentatge, però, no acabava aquí, ja que solien tenir deures d'estil memorístic o de dibuix. Com que hi havia nens que tenien rellotge i d'altres que no, uns m'expliquen els horaris a hora de Sol i els altres a hora de rellotge. El problema torna a ser el mateix, que la memòria de vegades falla, de vegades es barregen hores i no són dades totalment fiables.

*' (...)Mos aixecàvem a les 8 i a les 9 entràvem a classe i saludàvem al mestre: Bon dia! Allavons mos assentàvem i'l mestre començava: Avui, ham de fe això! Tal arbre té este fruit i natros mos u apuntàvem i después li ensenyàvem al mestre.*

*Lo pati durava una horeta. Veniem a minja a les 12 a casa i a les 4 tornàvem a l'ascola. A les 6 mon tornàvem a casa.' José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)*

*'A les 8 a ascola i a les 11 sortiem. A les 2 tornàvem a entrar i a les 4 tornavem a entra. Fèiem poc pati, recreo. Natros anàvem a hores de Sol. 'Agustina Queralt Nolla, any 1922 (Alcanar)*

*'Sí, matí i tarde. En contes del dissabte, fèiem lo dijous a la tarde festa. Anàvem a les 9 i surtiem a les 11 o a les 12. Anàvem a dinar a casa i después tornàvem, no hi havia minjador.' Maria Piedad Poy Geira, any 1924 (Ulldecona)*

*'Entràvem a les 9 del matí (...). Allavons quan venia lo mestre mos aixecàvem tots i li diem: Bon dia senyor mestre! Tamé fèiem un petit descans per si algú havia d'anar al lavabo o pegar un mosset pero era molt curt. A dinar anàvem a casa. De tarde fèiem classe hasta les 5 igual com ara.' Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar)*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*‘Sí, los que anàvem. De dilluns a dissabte. Els dissabtes i els dijous per la tarde fèiem festa. Ascomençàvem a les 9, hora de relonge i no fèiem pati. Mo n’anàvem a les 11 i dinàvem a casa. Tornàvem a les 3.’ Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).*

### 6.9 LA PREOCUPACIÓ PER LA NATURA

La II República pretenia que l’ensenyament dels nens no es limités a dintre de quatre parets, sinó que calia observar el que hi havia al seu voltant i en fomentar l’esport per a millorar la salut i capacitat de moviment de l’infant. Els alumnes d’Alcanar no m’han parlat de classes de gimnàstica pròpiament dites però m’han explicat que de vegades anaven al camp de futbol que hi havia als afores del poble o passejaven tot contemplant el que els deia el mestre.

També m’ha sobtat quan una antiga alumna de l’escola d’Ulldecona ha explicat que venia uns dies concrets un noi d’aspecte descuidat, que explicava moltes coses als infants que fins aleshores desconeixien. Per exemple, els ensenyaven la naturalesa i també entraven en temes que en aquells temps eren força impactants com podria ser el naixement d’un nadó. Aquí és on trobem veritablement l’esperit republicà. Malauradament, el testimoni no recorda el nom d’aquest mestre.

*‘Hi havia mestres que volien ensenyar naturalisme i explicaven com neixien les flors, com naix una criatura, los conills. Volien ficar la part sexual, la creativa, la volien ficar a l’escola pa que los xiquets no siguéssen tan bobos parlant clar. Venia un barbut i feia les classes de 6 alumnes i cada u anava pel seu cantó primer’ Francesc Paredes Vinue, any 1916 (Va fer les pràctiques de mestre a Ulldecona durant la República).*

*‘Sí, anàvem a passejar. No sé si era una vegada al mes, no me’n recordo. A vegades anàvem al camp de fútbol que se dia ‘Ascodonyés’ que astava allà baix anant al riu. Més avallet a n’astava l’Ajuntament, pos a la dreta, que ara allí ia un almacén que treballen ferrers.’ José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)*

*‘Hi havia de tot, pero sí. No era com ara, es tenia més respecte. Me’n recordo d’un, que no sé com se deia, que era desgrenyut i mos ansenyava que si les flors, els conills... i mos ansenyava tot això i pos los escoltàvem. Volíem que sapiguéssem lo que era el món. Allí, mare meua! Hi havia una dona embarassada i se posava lo seu mantón, ai que los xiquets no sapiguen! I ells pos u volien explicar tot. Venien de tant en tant.’ Maria Piedad Poy Geira, any 1924 (Ulldecona).*

*‘Alguna vegada vam anar a la torreta, a la pedrera... i cuidado de què no caigéssem! Me’n recordo d’alguna vegada que vam anar a la torreta. Només anàvem les xiques, ai en los xics no! I pos allí jugàvem i brenàvem. A vegades hi havien palometes (papallones), la mestra, que era catalana, mos dia: Mireu!*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*una palometa i tots allí mirant-la com passava d'un arbust a l'atre hasta que se n'anava. Tamé mos ansenyaven los abres i tot això, pero io tot això ia u coneixia perquè passava tots los dies per davant quan anava a l'ascola. 'M<sup>a</sup> Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita).*

### 6.10 DISCIPLINA

En aquells temps, es valorava molt la disciplina del nen. Per això, era una cosa força inusual faltar-li el respecte al professor o simplement fer un comentari fora de to. Els càstigs que s'aplicaven eren els tradicionals, és a dir, feien agenollar tant als xiquets com a les xiquetes amb els braços en creu i de cara a la paret o feien posar la mà amb els dits junts, de cara per amunt i amb el regle els pegaven a les puntes dels dits, cosa que resultava força dolorosa.

Tot i això, els mestres moltes vegades eren benèvolos i se les empescaven per a introduir mètodes nous dintre les aules. Aquest és el cas del mestre Sanmartí, que de vegades feia preguntes als seus alumnes i, si les encertaven, els donava un val que servia per al dia que es portaven malament i així se salvaven d'un bon cop amb el regle. D'aquesta manera, quan donaven aquest val, el mestre ja no els pegava. Aquest fet mostrava l'afany dels mestres per a fer aprendre als nens utilitzant mètodes que fomentaven l'estudi i el bon comportament. En aquest cas, estudiar per a no ésser castigats quan manifestaven una conducta oposada a la reglamentària.

Aquesta valoració de la disciplina venia donada d'èpoques anteriors ja que a la República es promovia tot el contrari. Es fomentava que hi hagués una relació més propera entre l'alumne i el mestre ja que es creia que castigar l'infant mitjançant la violència no era una bona solució per a millorar la conducta. En altres paraules, creien que no era necessària una disciplina tan estricta, això sí, sense perdre mai el respecte pel professor.

*'Si xarraves molt t'anginollaven, de cara a la paret. 'Rosa Juan Reberter, any 1919 (Alcanar).*

*'Sí, sí, sí. I te pegava o te castigava anginollat en les mans en creu. Molta disciplina, hi havia.*

*(...) El mestre era disciplinari i se feia de respectar. Tots los mestres, no ell tot sol a n'aquella època. Allavons volien que adeprenguessem molt perquè los vells no sabien de lletra i volien los mestres una miqueta de disciplina pa que adeprenguessem los joves.*

*lo tenia prime un mestre que se dia Martín i quan mos feia unes preguntes i no les sabíem mos fea ficar la mà així (imita el gest amb la mà) i mos pegava en un regle: pam! Asta se t'adormia la mà, pegava fort! I feia temor i tot. Diries que m'hi trobo allí, ara al parlar-ne. I si quan andivinaves les preguntes que feia ell i les feies bé te donava un vale. I quan t'aquivocaves i't volia pegar, si tenies el vale, no't pegava.*

*I despúes vam tindre un mestre que era coixet, que era català.' José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*'Pos sí, perquè allavontes creíem. Mos dien: De rodillas i au, de rodillas! I ara no, era diferent. Ne ian algunes que los u pegaven en lo regle a la mà, pero a mi no mai, era bona xiqueta.'* Agustina Queralt Nolla, any 1922 (Alcanar).

*'Bastant, per complet. la't dic no hi havia tota la disciplina que, segons vaig sentir dir, hi va haver després, pero lo respecte al mestre ante tot.*

*Sí, te feien anar recte. Lo més popular era Enrique Viciano, que era de Villareal. A mi per lo menos mai, mai, mai me va pegar perquè hi havia mestres que ia tenien per costum pam! Pero això va ser més després, quan va acabar la guerra que estava Don Fèlix Torrejón que era falangiste i estos van ser més rigurosos que no los que havien antes. Io ia nou conec perquè io ia no hi vaig anar pero per sentir dir quan io vaig anar hi havia més llibertat no era tan rigurosa la cosa pero se veu que després, sí, després era molt seria la disciplina que hi havia'* Joaquín Badoch Barberán, any 1924 (Alcanar).

*'A vegades mos castigaven anginollats o en los braços en creu o sense pati pero mai mos pegaven. Quan mos quedàvem castigades dins la classe i'ls atres anaven al verge (pati) lo mestre alguna vegada pujava pero casi mai estava i natros jugàvem per dalt. (...)Sí, hi havia molt de respecte i si nos mos fumava una carxotada*

*(..)Sí, segons les lliçons i si mos u sabíem la mitat pos la mitat. I si no mos u sabíem gens mos castigaven.'* Cinta Gras Reverter, any 1925 (Sant Carles de la Ràpita)

*'Sí que n'havia (de disciplina). El mestre tenia un regle molt llarg i a qui se portava malament li pegava a la palma de la mà.*

*Sí, encara que el mestre te caigués malament, hi havia molt de respecte.*

*A vegades mos posàvem drets davant de la taula del mestre i ell anava llegint i després de cop feia: Tu, llig. I aquell havia de continuar. Claro, allavonts havíem d'astar atents. I quan no mos fea recitar algun poema de memòria'* Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar).

*'Sí, tots los dies protàvem una lliçó adpresa de gramàtica, d'aritmètica, de geografia... Io encara me sé poesies de memòria, que a vegades recito.'* Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).

### 6.11 MESTRES

Uns quants alumnes m'han anat parlant dels diferents mestres que havien tingut i aquí he fet un buidatge dels noms que han dit:

**-Don Emilio Munyó**, que durant la guerra va deixar d'exercir com a mestre a l'escola d'Alcanar.

**-Mestre Sanmartí**, que va ser mestre i l'alcalde del poble. La seua esposa es deia **Aurora** i també exercia la mateixa professió.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

-**Fèlix Torrejón** que va ser un mestre falangista.

-**Mestre Moliner** que vivia al nostre poble, Alcanar.

-**Mestre Garriga**, de mal nom 'Lo Pato'.

-Don **Enrique Viciano Nácher** provinent de Villareal.

-Don **José Diego Ferreres Beltrán** (era de Vinaròs), Don **José Burniol Ivern** i D. **Andrés Lavega Munné** també van ser mestres de l'escola d'Alcanar i van ser readmesos per a realitzar el seu càrrec durant el franquisme.

-**Doña Carmen Audí Piñol**.

-**Doña Josefa Fortuño Cid**.

-**Don Cándido**.

-**Don Víctor**.

*'lo tenia prime un mestre que se dia Martín' José Querol Cavallé, any 1922 (Alcanar)*

*'N'havia dos que a mi m'agradaven molt. Don Martí era l'home de Donya Aurora, eren mestres casats, un matrimoni.'* Agustina Queralt Nolla, any 1922 (Alcanar).

*'Pos allavons astava Sanmartí que va ser ancalde, que l'últim mes vaig anar en ell pero antes vaig anar molt en Don Enrique i después en Don Cándido, don Víctor i la mestra de pàrvuls era donya Dolores.'* Joaquín Badoch Barberán, any 1924 (Alcanar).

*'Hi havia 5 graus, com que venia de les monges, los 3 primes graus ia nols vaig fer i vaig anar directe al 3r.*

*lo men recuerdo de tots los mestres. Lo prime que vaig tindre se dia Don Emilio 'Munyó', que este mestre quan van entrar los nacionales aquí ja no estava. Tamé n'havia un atre que la filla ve moltes vegades aquí pero a neste no hi vaig anar io, se dia lo mestre Ferreres. Sa filla, Amparo, és de Vinaròs.*

*Tamé n'havia un que era falangista que li dien Fèlix Torrejón i astava durant la República. Después ne ia un atre d'aquí Alcanar que li dien Moliner. Pero a n'estos no vaig anar io perquè vaig entrar en un grau superior. Moliner era dels més petits. I un atre, que era d'aquí d'Alcanar que li dien 'lo Pato', Garriga.*

*Tamé n'havia un que se dia Burniol.*

*L'alcalde Sanmartí, quan vaig anar io a 3r, ell ia tenia nois superiors, era lo curs més avançat que tenia i io no vaig anar mai en ell.*

*Tamé me'n recuerdo d'un atre que li dien Don Andrés Lavega Muné, que potser va estar de mestre a les cases.'* Arturo Lange Brea, any 1925 (Alcanar).

*'Don Enrique, José, que era molt sèrio i era del quart curs, l'últim que vaig anar.'* Benito Sancho Queralt, any 1925 (Alcanar).

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ



**Anys 20, Alumnes canareves . Foto cedida per Trinidad Matamoros Roser.**



**Anys vint. Alumnes canareus amb els seus professors, a la dreta, l'alcalde i mestre Ramon Sanmartí.**

### 7. LA REPRESÀLIA ENVERS ELS MESTRES DE LA REPÚBLICA

Començada la guerra, les tropes franquistes s'anaven apoderant de tots els territoris que fins aleshores havien estat amb el bàndol republicà. El 1939 es va posar fi a la guerra, cosa que significà la implantació d'una dictadura amb una forta repressió de la qual bona part dels afectats van ésser mestres. Alguns seran empresonats, altres marxaran a l'exili i molts seran depurats.

#### 7.1 L'EXILI DELS MESTRES

En temps difícils, tothom busca el que és millor per a un mateix i per a la seva família, és per això que molts mestres s'hagueren d'exiliar enduent-se en el fet infinits records i abandonant el seu país d'origen. No fou una tasca fàcil perquè només en creuar la frontera hi havia soldats i guàrdies francesos que separaven els homes de les dones. Aquí moltes famílies es van trencar i alguns cops no es tornaren a veure mai més. Molts mestres, com la resta d'exiliats, es quedaren als camps de refugiats que l'Estat francès els havia proporcionat, però allí, les condicions eren pèssimes i s'amuntegava moltíssima gent. Després d'això, a alguns els esperava un destí tràgic: els camps de concentració alemanys. Altres es van incorporar a la Resistència francesa o es van exiliar a Amèrica (sobretot a Mèxic i Veneçuela) o a dintre d'Europa (sobretot a l'URSS) o, fins i tot, alguns però pocs van tornar a Catalunya.

#### 7.2 LES DEPURACIONS DELS MESTRES

Els mestres que decidiran quedar-se al país, seran víctimes de les depuracions ja que l'administració serà netejada de desafectes al règim. Es volia garantir l'homogeneïtat polític-ideològica del règim. L'objectiu de Franco en l'àmbit de l'ensenyament era clar, volia eliminar la política educativa establerta durant la II República, és a dir, arrencar la seva arrel i destruir tot el que estava relacionat amb aquest afer.

Pocs mesos després del començament de la Guerra Civil, el general Franco ja instaurà el decret pel qual volia una Espanya neta, immaculada, on no cabien ideologies contràries al règim, no cabien ni els rectors republicans, ni els catedràtics d'universitats liberals o socialistes, ni els professors d'Escoles Normals, ni els catedràtics d'Instituts de Segon Ensenyament, ni molts inspectors tècnics d'educació, ni centenars de mestres de Primera Ensenyança que tinguessin o havien tingut ideologies a favor de la República. Els funcionaris eren sotmesos a un procés de depuració del qual sortien qualificats amb una A d'adictes, una D de dubtosos i una R de rojos. I només els primers tenien garantia de treball.

En el preàmbul del Decret del 8 de novembre de 1936 trobem:

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*“El hecho de que durante varias décadas el Magisterio en todos sus grados, (...) haya estado influido y casi monopolizado por ideologías e instituciones disolventes (...) hace preciso que (...) se lleve a cabo una revisión total y profunda en el personal de Instrucción Pública (...) extirpando así de raíz esas falsas doctrinas que con sus apóstoles han sido los principales factores de la trágica situación a que fue llevada nuestra Patria”.*

Amb aquest objectiu es va crear l'any 1937 la *Junta Técnica del Estado* on es van establir quatre tipus de comissions. La quarta anava dirigida per al personal del magisteri.

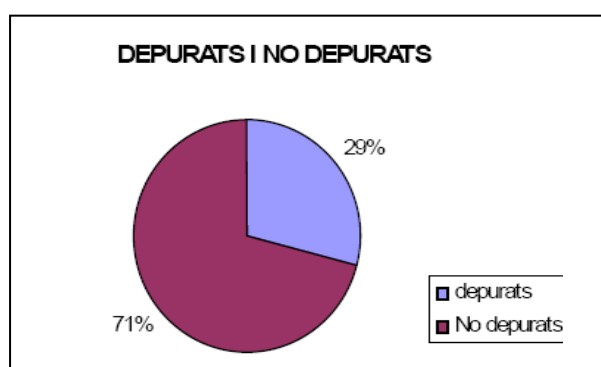
El caràcter violent que tindrien les depuracions a Catalunya prompte es va veure perquè de bon principi tot i cadascun dels mestres havien d'omplir un qüestionari junt amb la declaració jurada sobre les activitats polítiques i sindicals d'abans i durant la guerra, així com també la seva actuació concreta davant el *Movimiento Nacional*.

Els càstigs més importants eren la suspensió del treball i sou, que podia anar des de tres mesos fins més de dos anys; el trasllat forçós fora de la província o de Catalunya; la prohibició de sol·licitar càrrecs vacants durant dos, tres, quatre o cinc anys; la inhabilitació per l'exercici de càrrecs directius o de confiança en institucions culturals i d'Ensenyança, i separació definitiva del servei i baixa de l'esglaió respectiu (significa que si tenies una categoria de funcionari per exemple la A , llicenciat, et baixaven de categoria i passaries a ser diplomad, la B, això significa menys sou també).

A Catalunya, les depuracions, que van ser especialment significatives al món de l'ensenyament, es van traduir en l'acomiadament d'uns 25.000 funcionaris i empleats públics començant des de la primària fins la Universitat.

### 7.2.1 DEPURACIONS A LA PROVÍNCIA DE TARRAGONA

A la província de Tarragona, de la totalitat dels mestres que van presentar el seu càrrec a disposició de la comissió depuradora, varen ser depurats 202, que representaven el 29% del total. Hi havia tot tipus de denúncies envers els mestres com per parlar català o no anar a l'església. A més, la majoria eren procedents de veïns, companys de feina, alumnes i, tot i que sembli inversemblant, de familiars.



De totes les depuracions, el 65% eren homes i el 35% eren dones. Amb això es demostra que hi va haver més persones depurades del sexe masculí que del femení. Les causes les podríem trobar en què molts homes van anar a lluitar al front durant la guerra i només per això ja eren enemics del règim.

De la diversitat de càstigs que es van imposar en destacarem els quatre més rellevants i el nombre de

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

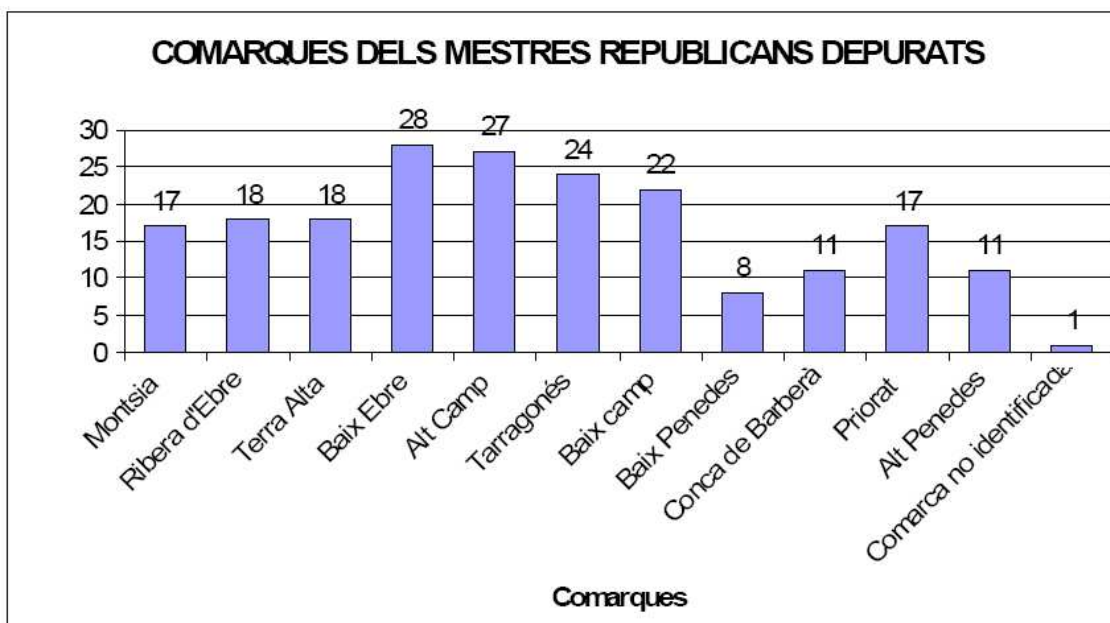
mestres que es van veure afectats: van suspendre del seu treball i sou a 63 mestres, hi van haver 88 mestres castigats amb un trasllat forçós ja sigui dintre o fora de Catalunya, 125 mestres van ser inhabilitats per l'exercici de càrrecs directius i de confiança en Institucions Culturals i d'Ensenyança i, finalment, 75 mestres van ser separats definitivament del servei i van baixar de l'esglaó corresponent cosa que significava no poder exercir com a mestre mai més. Cal explicar també, que molts dels mestres depurats van rebre més d'un càstig i és per això que poden estar en més d'un grup dels esmentats anteriorment.

La separació definitiva del servei o baixa va significar un cop molt fort en la vida d'aquells mestres ja que hem de tenir en compte que estem en el context de postguerra, on hi havia molta misèria i el fet de deixar sense feina a un membre de la família moltes vegades significava no estar dotats de suficients recursos per a poder menjar.

La suspensió de treball i sou podia ser durant diferents períodes de temps. La majoria de mestres van ser sancionats durant un any, seguida de sis mesos i després venia la suspensió durant 2 anys. Hi va haver molts mestres que van demanar que els tornessin el sou per diferents circumstàncies que posteriorment eren denegades per la Comissió.

Pel que fa al lloc on eren traslladats forçosament sempre era respecte la població, província o regió. S'ha de tenir en compte que no era solament marxar del teu poble o de la teva terra i deixar tota una vida enrere, sinó arribar a un indret on la gent et mira amb mals ulls, diguem-ho així, com 'l'heretge'. Ja no importava que abans aquesta mateixa població hagués estat republicana, la nova situació exigia distanciar-se d'aquesta forma de pensament. La majoria de mestres no podien demanar el trasllat fins passats cinc anys. A més, un alt percentatge de trasllats forçosos va ser fora de Catalunya.

A continuació es mostra el gràfic de les comarques on exerceixen com a mestres els depurats. S'observa també que la comarca més castigada és el Baix Ebre seguit, només amb una persona menys, de l'Alt Camp.



### 9. CONCLUSIONS

Aquest apartat és una reflexió de tot el treball que pretén comparar si les metes fixades per la República dins del camp educatiu es van complir a la nostra comarca i poble. És per això que de manera indirecta s'aniran contestant els objectius que es troben a la primera part del treball.

Durant aquest període, es va intentar aconseguir l'obligatorietat de l'escolarització, cosa que al nostre poble no es va complir. Si més no, molts xiquets i xiquetes acabaven abans els estudis per posar-se a treballar o qualsevol altra cosa ja que la mentalitat de l'època era que si una persona sabia llegir, escriure i el bàsic de matemàtiques, ja no necessita rebre més ensenyament. A més, molts infants no van anar mai a l'escola, sobretot noies, i per tant, eren analfabets. Tot això demostra que la nostra vila tampoc va mostrar interès en l'assistència total dels alumnes a classe, potser perquè no s'ho podien permetre. És possible que les aules siguessin més nombroses en el període republicà que anteriorment però això de moment no ho sabem. Per tant, no es va acabar amb l'absentisme a classe.

La gratuïtat de l'ensenyament era un aspecte rellevant. Si era obligatori rebre un ensenyament, havia de ser sense pagar. El fill de l'obrer o del camperol també havia de tenir dret a una bona qualitat de l'ensenyança impartida. Bé, aquest objectiu ja estava complert a la nostra vila perquè abans d'encetar-se la II República, els nens i nenes no havien de pagar per a anar a l'escola pública.

Un dels aspectes més conflictius va ser la normalització del català a les aules. Es va aconseguir implantar el decret del bilingüisme que establia obligatòries dues assignatures, el català i el castellà. A la nostra vila, per primer cop, va ser possible l'ensenyament del català a les classes, cosa que queda confirmada a les entrevistes que he realitzat i als quaderns i llibres que m'han facilitat diferents persones. S'ha de tenir en compte que si a l'actualitat la generació d'alumnes de la República saben llegir i escriure en català és gràcies a aquest decret. Si no s'hagués ensenyat el català a les aules, ara aquestes persones ja majors serien incapaces de manejar el nostre idioma fora de l'àmbit col·loquial. Per tant, aquesta proposta es va fer una realitat a Alcanar.

També es defensava la formació mitjançant colònies d'estiu i cantines. Durant aquest període, a Alcanar mai es va dur a terme cap dels dos afers ja que els alumnes que anaven a l'escola eren tots canareus i el nostre poble és petit amb el qual tampoc eren gaire necessàries les cantines. De fet, aquests dos aspectes anaven dedicats més als grans nuclis urbans que no pas a l'àmbit rural ja que així distanciaven els petits dels fums contaminants de les ciutats. Com ja s'ha dit en l'apartat que pertocava, a Tortosa, indret força gran, es van dur a terme unes colònies a Vinaròs amb força èxit. En resum, podem dir que aquestes propostes no foren possibles a Alcanar però sí que ho van ser prop del nostre territori.

Una manera d'apropar la cultura al pobles eren les Missions Pedagògiques de les quals no tinc constància que arribaren al poble d'Alcanar. No obstant, com ja s'ha dit en anterioritat, sí que hi havia un home, suposadament un professor, que a vegades anava a Ulldesona a ensenyar nous mètodes

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

pedagògics. Amb això podríem dir que a Alcanar no van arribar les Missions pedagògiques però sí ben a la vora, a Ulldecona.

Pel que fa a l'aspecte ideològic, la II República defensava una escola laica, cosa que s'aconseguí introduir a les aules canareves ja que els alumnes no recorden haver fet religió com tampoc consta en els seus quaderns. Així, el primer aspecte segurament es complí al nostre poble.

Un altre pilar important per a fomentar la tolerància i la igualtat va ser la introducció de les escoles mixtes. Amb l'arribada de la República es va fomentar que s'acabés amb la separació de sexes en l'àmbit de l'ensenyament. En un principi, al nostre poble el fet de realitzar-se aquestes propostes no es va dur a terme: les noies van seguir anant al pis de dalt de l'Ajuntament i els nois, al Palacio. La gran innovació no va arribar fins l'any 1936 quan, en tornar de les vacances d'estiu, els nois van veure que tindrien una nova companyia a les classes, la de les noies. De fet, aquesta era un dels punts CENU que, recordem, va ser creat el 1936. Així doncs, com ja s'ha esmentat a l'apartat corresponent, per primer cop es van crear escoles de bressol, es van introduir discapacitats físics i psíquics a l'escola i es va difondre un curs no limitat per l'edat sinó per les capacitats, la voluntat i la intel·ligència. Aquests punts exposats, a causa de la guerra, no van arribar al nostre poble.

De totes maneres, si es volien fer tangibles totes i cada una d'aquestes propostes, s'havia de fer front a la manca i la deficiència d'escoles. Per això, durant la primera etapa de la República, s'elaborà un projecte que comptabilitzava els col·legis que feien falta al territori.

La construcció d'una nova escola a Alcanar no va ser possible, les noies van seguir fent servir la part de dalt de l'ajuntament i els nois a una casa de particulars, el Palacio. Gràcies a l'aportació de tots els testimonis, he arribat a la conclusió que els edificis no tenien un caràcter especialment degradat però eren insuficients i mancaven de recursos per a un bon ensenyament. En contrast, no a tots els llocs era així, es van crear escoles a Sant Carles de la Ràpita (1932), a la Sénia (1931) i a Ulldecona (1933). Això es va realitzar per a fer front a la falta de llocs físics escolars i per a millorar-ne les seves condicions. Probablement, aquest afer no hagués pogut ser possible sense l'ajuda de Marcel·lí Domingo, que va posar un especial èmfasi en aquest tema.

Tota la reforma educativa de la II República va ser anul·lada pel nou règim i molts mestres republicans afectats per les depuracions. En l'arribada del franquisme, els mestres que es van quedar, hagueren de patir les represàlies imposades pel règim i Florenci Vilalta no va ser una excepció. Aquestes, anaven des de treballar sense cobrar durant un temps determinat o ser sotmesos a un trasllat forçós fins a ser obligats a abandonar la seva professió.

En resum, aquest treball m'ha aportat molts coneixements, cosa que m'ha ajudat a conèixer la història del meu territori. També m'ha servit per a adornar-me que, en el poc temps i les nombroses dificultats en què es va trobar la II República, les reformes i innovacions en l'educació van tenir un caràcter intensiu. Com que la Generalitat de Catalunya disposava d'un capital força limitat, van ser moltes les persones que,

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

sense esperar res més a canvi que una bona qualitat de l'educació, van aportar diners, immobles i noves idees per a fer totes aquestes propostes realitat. Per altra banda, també m'ha fet reflexionar i plantejar-me com haguessin estat les coses si no s'hagués destruït tot aquest projecte educatiu i, qui sap, potser actualment estariem més avançats en aspectes com la innovació educativa, la coeducació, la laïcitat, etc. Finalment, m'agradaria mostrar el meu suport a totes aquelles persones que van haver de sofrir les represàlies del règim dictatorial i es van veure obligades a adaptar-se a les noves bases imposades com també el propi agraïment a tot aquell que va fer possible aquest projecte educatiu tan important en temps complicats. Sense elles, el meu treball de recerca no tindria raó de ser.

## 10. BIBLIOGRAFIA, FONTS ORALS I WEBGRAFIA

### BIBLIOGRAFIA:

CAROD ROVIRA, Josep-Lluís. *Marcel·lí Domingo (Tarragona 1884- Tolosa 1939 ) De l'escola a la República*. 1ª Ed. Barcelona: Col·lecció Biografies. Edicions El Mèdol, 1989.

ESTEBAN, Hermínia. *Més que una escola*. 1ª ed. Lleida: Pagès editors, 2006.

GARCÍA LÓPEZ, José. *Historia de la literatura española*. 17ª ed. Barcelona: Vicens Vives, 1972.

GARCÍA SEBASTIÁN, M. et al. *Horitzó. Història* 1ª ed. Barcelona: Vicencs Vives, 2005.

GRAU I VERGE, Ferran i VISCARRO I GAUXACHS, Mª Cinta. L'ensenyament a Ulldecona: de la crisi del 98 a la Guerra Civil. *Raiïls*. Tardor 1996, núm. 8, pàgs. 33-70.

MARQUÈS, Salomó; BLASI, Sara; RIBALTA, Mariona, L'escola que Franco va destruir. *Mestres de la República. Sàpiens*. 2006, núm. 39, p.30-55.

PEY ESTRANY, S. *Diccionari de sinònims i antònims*. 6ª ed. Barcelona: Editorial Teide, 1981.

PUIG PUIGSERVER, Ramón. *A cavall de la utopia*. 1ª ed. Valls: Edicions Cossetània, 2001.

PONT I FANDOS, Màrius. Santa Bàrbara va a l'escola. *A punts i imatges sobre l'ensenyament i l'activitat dels pares i les mares d'alumnes a la vila de Santa Bàrbara*. 1ª ed. Santa Bàrbara: Associació de Pares d'Alumnes del Col·legi Públic.

PORTELL, Raimon i MARQUÈS, Salomó. *Els mestres de la República*. 1ª ed. Badalona: Ara Llibres, 2006.

ESPASA EDITORES. *Diccionario enciclopédico Espasa*, 9ª ed. Madrid: Espasa, 1984.

### FONTS ORALS:

Paredes Vinue, Francesc. Nascut l'any 1916. (Ulldecona).

Juan Reberter, Rosa. Nascut l'any 1919 (Alcanar).

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Querol Cavallé, José. Nascut l'any 1922 (Alcanar).

Queralt Nolla, Agustina. Nascuda l'any 1922 (Alcanar).

Badoch Barberán, Joaquín. Nascut l'any 1924 (Alcanar).

Poy Geira, Maria Piedad. Nascuda l'any 1924 (Ulldecona).

Gras Reverter, M<sup>a</sup> Cinta. Nascuda l'any 1925 (Sant Carles de la Ràpita).

Lange Brea, Arturo. Nascut l'any 1925 (Alcanar).

Roncero Pallarès, Josep. Nascut l'any 1945 (Freginals).

Sancho Queralt, Benito. Nascut l'any 1925 (Alcanar).

Capilla, Josep. Nascut l'any 1959 (Sant Carles de la Ràpita).

Orti i Abella, M<sup>a</sup> Jesús. Nascuda l'any 1965 (La Sènia).

### WEBGRAFIA:

GNU Free Documentation License (Boston USA) <http://www.wikipedia.org> (octubre 2008)

(Silicon Valley) <http://www.google.com> (agost – desembre 2008)

Fundación Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes (Alicante) <http://www.cervantesvirtual.com> (setembre i novembre 2008)

Bisbat de Tortosa (Tortosa) <http://www3.planalfa.es/obtortosa/diocesi.html> (gener 2009)

Enciclopèdia catalana, SAU (Catalunya) <http://www.enciclopedia.cat> (agost- desembre 2008)

Memòria digital de Catalunya (Barcelona) <http://mdc.cbuc.cat/> (octubre 2008)

Comunitat wikia (Terres de l'Ebre) <http://ilercavonia.wikia.com> (octubre 2008)

Societat Catalana de Geografia (Barcelona) <http://scg.iec.cat/Scg9/Scg90/S93811.htm> (novembre 2008)

Buxaweb. Julià Buxadera i Vilà (Barcelona) <http://www.xtec.net/~jbuxader/index.htm> (setembre 2008)

Insitut d'Estudis Catalans (Barcelona) <http://dlc.iec.cat/> (agost-desembre 2008, gener 2009)

Estudiants en Acció (Barcelona) <http://www.escolarepublicana.cat> (gener 2009)

Fundació Francesc Ferrer i Guàrdia (Barcelona) <http://laic.org/cat/fig/escola/escola.htm> (desembre 2008)

## 8. ANNEXOS

### 8.1 UN MESTRE AFECTAT PER LES DEPURACIONS: EL CAS DE FLORENCI VILALTA BONCOMPTE.

Entrevista a Nativitat Vilalta Callarisa, nascuda el desembre de l'any 1937 i filla de Florenci Vilalta Boncompte.

Ens trobem a un petit barri d'Uldecona, Sant Joan del Pas, on el mestre Florenci Vilalta Boncompte va exercir la seva professió durant la II República. La seva filla ens ha narrat el que recorda i li han explicat sobre la vida professional del seu pare com també ens ha ensenyat documents que verifiquen les seves paraules.



La fotografia de sobre es va realitzar l'any 1932, durant una excursió a Saugunt que van realitzar un grup d'alumnes de Sant Joan del Pas. Florenci Vilalta Boncompte és l'home que està situat davant de tot, estirat al terra. Els altres personatges són els pares i mares que acompanyaven els alumnes a la sortida.



## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

L'any 1937, els alumnes van realitzar una sortida a l'Ermida de la Pietat (Ulldecona).

### 7.3.1 EL MESTRE ERA UN PERSONATGE POLIFÀCETIC

Com la majoria de pobles en pocs recursos, el mestre no tan sols exercia la seva professió dins de l'aula, sinó que 'feia hores extra no remunerades' amb tasques que de vegades no tenien relació amb l'ensenyança. Això era perquè una gran part de la població no tenia estudis i molts eren analfabets. Però bé, el mestre Florenci Vilalta ho feia de bon grat i disposat sempre a ajudar a qui el necessitava.

*'lo crec que en aquells tems la labor que feien los mestres i sobretot en concret quan era una persona que tenia estudis, aquestos pobles petits de metge no n'hi havia i era lo mestre qui s'emportava la major part de la labor i la gent acudia amb tota confiança, ia't dic, ells los redactaven documents, donaven injeccions a tota la gent que ho necessitava. Aquí tampoc hi havia practicant ni metge i allavons los mitjans de comunicació era una carretera de terra i carros i si havien de cridar al metge d'Ulldecona, pos abans no venia, ia li avia ficat la injecció (lo mestre). lo sabia de molta gent, que ara ia és morta i dia: aquella xiqueta va tindre pos, no sé, una pulmonia i ell anava tots los dies a posar-li la injecció. I tot això era apreciat i estimat, a part de la labor que feien ells a classe... Perquè si tu raones en algú de per aquí pos ai! asta mos ansenyava a cusir. I a algun noiet i tot lo va ansenyar a cusir. Ai! Que no és cap mal això i més avui dia. Sí, hi havia uns cartons així (amb les mans m'ensenyava el seu tamany i forma quadrada o rectangular) en uns dibuixos i amb uns foradets i en una agulla, en punta roma, passant el fil anaven teixint allò.'*

### 7.3.2 CLASSE MIXTA, RÀTIO I ASSITÈNCIA

L'escola, situada just al costat de l'església, era mixta. Hi havia una considerable diferència entre el nombre de nens i nenes, ells eren els més nombrosos. Tot i això, les nenes tenien menys faltes d'assistència independentment del mes de l'any. No acudien només infants del barri sinó que també en venien d'un altre, els Rajolars. De vegades les tasques del camp, com anar a collir olives, feia que la gent abandonés els estudis de manera temporal o definitiva. A sota trobarem diverses fotografies que demostren aquests fets.

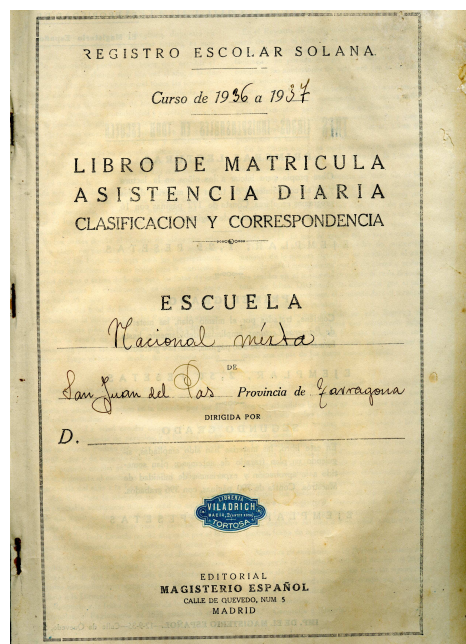
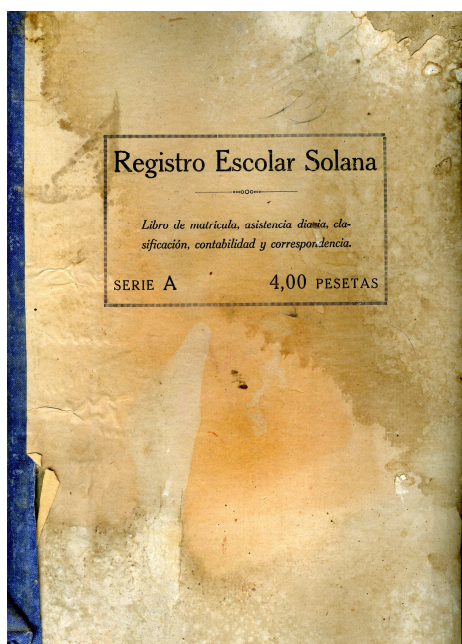
*'Vull dir que era una classe mixta que hi havien nens i nenes i a les nenes, asta se'ls ensenyava a cusir i tot. Per lo tant era una classe molt complerta. Allavons ascolta mira este registre és del 36-37. ( Em mostra una llibreta que era del seu pare)*

*(Ensenyant-me la primera pàgina). Veus, escola mixta, Sant Joan del Pas. Allavons no apreciàvem lo que era, mira hi han rallots i tot. (Va passant les pàgines de la llibreta. Hi constava la matriculació de*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

l'alumne i es comptabilitzava l'assistència dels infants). Mira veus això eren tots els nois que hi havia, estan numerats, ne ian 35. Està lo nom dels pares, la professió dels pares que si te dones conte pagès, pagès, rajoler. Aquí hi havia un barri, lo Rajolar, i feien rajoles. Després aquí al darrere estan les noies, de noies n'havien menos 20 i algo. Claro n'havien de diverses edats. Lo lamentable és que molta gent d'aquell tems ja no hi són.

I de les persones en qui ai parlat pos algunes me dien: ai pos a mi muns pares, pronte, pronte me van traure d'ascola perquè havíem d'anar a collir aulives. Eren temps molt difícils i gent pobra. No és com una ciutat, aquí només era el camp i havien de fer això. I les atres pos ai! A mi me van traure quina llàstima.'



Portada i primera pàgina del llibre on el mestre Florenci Vilalta, com diu el mateix document, anotava la matriculació dels alumnes i l'assistència diària.

| Número de matrícula | NOMBRE Y APELLIDOS DE L... N.º | Edad | NOMBRES DE LOS PADRES O ENCARGADOS | PROFESION | DIRECCION  |
|---------------------|--------------------------------|------|------------------------------------|-----------|------------|
| 1                   | Emilia María Pella Callarín    | 11   | Enric Barbera                      | Pagès     | 114        |
| 2                   | Salvador Ricart Ferrer         | 12   | Manuel Illera                      | id        | 70         |
| 3                   | Josefa Latorrada Calau         | 11   | Joaquín Ferrer                     | id        |            |
| 4                   | Josefa Callarín Capista        | 12   | José i Josepa                      | Rajoler   | 135        |
| 5                   | Jose Callarín Capista          | 12   | id                                 | id        | 137        |
| 6                   | Enriqueta Elix Peticat         | 10   | Enric Josepa                       | Pagès     |            |
| 7                   | Antonia Carull Filla           | 9    | Antoni Ferrer                      | id        | 53         |
| 8                   | María Fuertes Callarín         | 9    | María                              | id        | 30         |
| 9                   | María Latorrada Calau          | 7    | Praxidora Moné                     | id        | 93         |
| 10                  | Arminia Luvall Casals          | 7    | Joaquín Joana                      | id        | 54         |
| 11                  | Joaquína Latorrada Belmonte    | 7    | José Josepa                        | Rajoler   | 143        |
| 12                  | Josefa Latorrada Belmonte      | 12   | id                                 | id        | 162        |
| 13                  | María Ferrer Latorrada         | 7    | Joaquín Ferrer                     | id        | 32         |
| 14                  | María Pella Latorrada          | 7    | José María                         | Pagès     |            |
| 15                  | María Callarín Carull          | 6    | Enric                              | id        | 57         |
| 16                  | Fernand Ricart Ferrer          | 6    | Manuel Illera                      | id        | 70         |
| 17                  | Francisca Luvall Casals        | 12   | Praxidora Francisco                | Camió     |            |
| 18                  | Carolina Garrido Ferrer        | 9    | Agustín Joaquín                    |           | P. Peticat |
| 19                  | Antonia Ricart Belmonte        | 11   |                                    |           |            |
| 20                  | Idia Ricart Belmonte           | 9    |                                    |           |            |
| 21                  | Josefa Ferrer Belmonte         | 6    |                                    |           |            |
| 22                  | Josefa Callarín Capista        | 6    |                                    |           |            |

Aquesta és una pàgina de la llibreta de la qual disposava Florenci Vilalta. Aquí trobem la matriculació de les xiquetes numerada fins al 22. Consten els seus noms i cognoms, l'edat, el nom del pare o de la mare i la seva professió a més del número de domicili. És possible que en un principi fossin menys alumnes perquè a partir de la 17 hi ha la inscripció amb un altre bolígraf.

# EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

| MATRICULA ESCOLAR   |                                  |      |                                    |           |              |
|---------------------|----------------------------------|------|------------------------------------|-----------|--------------|
| NÚMERO DE MATRÍCULA | NOMBRE Y APELLIDOS DE L. NIN. S. | EDAD | NOMBRES DE LOS PADRES O ENCARGADOS | PROFESIÓN | DOMICILIO    |
| 1                   | José Bellman Latornia            | 14   | José i Josefa                      | Papers    | 60           |
| 2                   | José Latornia Calau              | 10   | Joaquim i Josefa                   | id        | id           |
| 3                   | José Latornia Latornia           | 12   | Franc i Josefa                     | Papers    | 90           |
| 4                   | Julia Latornia Tilla             | 12   | Pepetita i Josefa                  | Papers    | id           |
| 5                   | Juanes Ricart Bellman            | 12   | Juanes i Carme                     | Papers    | 87           |
| 6                   | José Latornia Jaques             | 11   | Emili i Constança                  | id        | 48           |
| 7                   | Manuel Jaques Callada            | 10   | Manuel i Maria                     | id        | 7            |
| 8                   | Pepetita Latornia Calau          | 9    | Pepetita i Maria                   | id        | 95           |
| 9                   | José Latornia Callania           | 10   | José i Joaquina                    | Rajoler   | 27           |
| 10                  | Enric Latornia Bellman           | 13   | Pet. Basiana                       | id        | 28           |
| 11                  | Alfonso Callada Tilla            | 10   | Anton i Carme                      | Papers    | 52           |
| 12                  | Josep Castell Latornia           | 10   | Pere i Casilda                     | id        | 28           |
| 13                  | Pepetita Garcia Ricart           | 8    | Pepetita i Josefa                  | id        | 93           |
| 14                  | Ramon Ricart Ricart              | 8    | Claudi i Josefa                    | id        | id           |
| 15                  | José Callania Callania           | 7    | José i Josefa                      | Rajoler   | 10           |
| 16                  | Ramon Ricart Latornia            | 10   | Joaquina i Jaubert                 | Papers    | 77           |
| 17                  | Manuel Callania Castell          | 10   | Manuel i Carme                     | Rajoler   | 109          |
| 18                  | Enric Bellman Tidal              | 10   | Enric i Josefa                     | Rajoler   | id           |
| 19                  | Lluís Tidal Bellman              | 6    | Lluís i Antonina                   | id        | 77           |
| 20                  | Julia Latornia Tilla             | 7    | Pepetita i Josefa                  | id        | id           |
| 21                  | Juanes Latornia Ricart           | 10   | Juanes i Petrona                   | id        | 35           |
| 22                  | José Latornia Tidal              | 7    | Juanes i Josefa                    | id        | 49           |
| 23                  | Araceli Albornoz Segura          | 6    | Ramon i Ricarda                    | Papers    | Pau i Josefa |
| 24                  | José Segura Albornoz             | 6    | Albornoz i Antonina                | id        | id           |
| 25                  | Juanes Latornia Tidal            | 13   | Juanes i Josefa                    | Rajoler   | 49           |
| 26                  | Emili Callania Ricart            | 12   | Emili i Josefa                     | id        | 15           |
| 27                  | Dere Domeneu Ricart              | 6    | Pere i Josefa                      | Papers    | 60           |
| 28                  | Joaquina Callania Ricart         | 6    | Misael i Carme                     | Rajoler   | 109          |
| 29                  | Guillermo Garcia Ricart          | 11   | Aguilón i Joaquina                 | id        | 109          |
| 30                  | Araceli Garcia Ricart            | 10   | "                                  | "         | "            |
| 31                  | Joaquina Garcia Ricart           | 6    | "                                  | "         | "            |
| 32                  | Eduardo Latornia Ricart          | 9    | Eduardo i Antonina                 | "         | "            |
| 33                  | Ricard Latornia Ricart           | 5    | "                                  | "         | "            |
| 34                  | Lluís Ricart Ricart              | 5    | "                                  | "         | "            |
| 35                  | Claudi Ricart Ricart             | 9    | "                                  | "         | Aldea        |

El mateix trobem en els xiquets, que n'eren 35. Probablement, en un principi eren 28 alumnes i els altres s'afegiren posteriorment per la mateixa raó que he esmentat abans i també he observat que al control de l'assistència a classe els primers mesos no hi havia cap falta ni inscripció en aquests últims alumnes.

| Asistencia diaria. Mes de |                      |
|---------------------------|----------------------|
| Días del mes              | Faltas de asistencia |
| 1                         |                      |
| 2                         |                      |
| 3                         |                      |
| 4                         |                      |
| 5                         |                      |
| 6                         |                      |
| 7                         |                      |
| 8                         |                      |
| 9                         |                      |
| 10                        |                      |
| 11                        |                      |
| 12                        |                      |
| 13                        |                      |
| 14                        |                      |
| 15                        |                      |
| 16                        |                      |
| 17                        |                      |
| 18                        |                      |
| 19                        |                      |
| 20                        |                      |
| 21                        |                      |
| 22                        |                      |
| 23                        |                      |
| 24                        |                      |
| 25                        |                      |
| 26                        |                      |
| 27                        |                      |
| 28                        |                      |
| 29                        |                      |
| 30                        |                      |
| 31                        |                      |

La fotografia de la part esquerra correspon a l'assistència de les noies i la de la dreta, dels nois.

Probablement, la creu significava que faltaven un dia sencer i la línia, mig dia.

A simple vista ja es veu com hi havia nois que faltaven pràcticament tots els dies del mes però aquesta situació no se solia donar en les noies.

Cal dir també, que no sempre era el mateix noi el que faltava, sinó que anava variant segons el mes de l'any.

| Días del mes y faltas de asistencia. |                      |
|--------------------------------------|----------------------|
| Días del mes                         | Faltas de asistencia |
| 1                                    |                      |
| 2                                    |                      |
| 3                                    |                      |
| 4                                    |                      |
| 5                                    |                      |
| 6                                    |                      |
| 7                                    |                      |
| 8                                    |                      |
| 9                                    |                      |
| 10                                   |                      |
| 11                                   |                      |
| 12                                   |                      |
| 13                                   |                      |
| 14                                   |                      |
| 15                                   |                      |
| 16                                   |                      |
| 17                                   |                      |
| 18                                   |                      |
| 19                                   |                      |
| 20                                   |                      |
| 21                                   |                      |
| 22                                   |                      |
| 23                                   |                      |
| 24                                   |                      |
| 25                                   |                      |
| 26                                   |                      |
| 27                                   |                      |
| 28                                   |                      |
| 29                                   |                      |
| 30                                   |                      |
| 31                                   |                      |

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### 7.3.3 IDIOMA I LLIBRES

A l'igual que a Alcanar, es combinava el català i el castellà a les aules. Utilitzaven diversos llibres com per exemple el *Camarada*, *La Infància*, *Història de Catalunya* i la *Enciclopèdia* (aquest era en castellà). Florenci Vilalta també tenia un llibre, *Terra i Ànima*, que contenia diverses lectures de la literatura catalana i que de vegades llegia amb els seus alumnes.

*'Allavons claro la classe se feia en català pero io ai parlat amb una senyora que té 87 anys i m'ha dit que igual feien en català que en castellà. I allavorens vaig anar a san germana que també hi anava molt, pero aquesta era més petita i tamé em va dir que català i castellà feien, en predomini del català. Que la gent que hi havia en aquell tems sabien escriure perfectament lo català així com la meua generació no l'han sapigut ascriure, mos am tingut que aspavilar després a sapiguer-u perquè claro com que no mos u van ansenyar sempre castellà castellà i història de espanya i història de espanya, de Catalunya és que no sabíem res. U ham sabut después si mos ham volgut documentar pero no perquè mos u haigen ansenyat. Allavons aquí me van dir dels llibres que tenien estes senyores, la senyora Carolina de 87 anys me va dir que lo primer llibre que tenia se dia el *Camarada*, io este nom m'ha sonat una mica a franquisme pero bueno el *Camarada*.'*

Intervenció de Florenci Sales (el nét d'aquest mestre): *'Lo *Camarada* també pot ser comunista, era lo que utilitzaven per exemple los russos.'*

*'Pero los falangistes tamé, quan se saludaven tamé se dien camarada. Al menos a la meua educació que vaig rebre de falangisme.*

*Después diu un atre que se dia *La Infància* me va dir esta senyora. Después ia tenia *El meu primer llibre*. Això tot era en català, me va dir.*

*Allavons la *Enciclopèdia* tamé era català i castellà. Claro, hi havia de tot. Igual hi havia geografia, que hi havia història...Bueno pos tot lo que ara és una enciclopèdia. I esta senyora de 87 anys me va dir: lo si alguna vegada vaig a multiplicar i no me'n recordo encara consulto esta enciclopèdia que tinc i me'n recordo. Allavons tamé estava *Història de Catalunya*, que si vols tamé te'l pots amportar, pero no me'l pergues perquè io això u considero com una herència molt valuosa, més del què pugue ser. lo l'ai llegit varies vegades i pos t'explica una mica la història de Catalunya, com se va formar. Allavorens io este tamé sempre l'ai vist aquí a casa i me l'astimo, *Terra i Ànima*, que tamé mu va dir una xica d'estes diu: este mo'l llegíem com una lectura especial, tot historietes. Són històries correctes, a més u fica aquí, mira: de la *Generalitat de Catalunya*. A més d'històries que són autèntiques pos tamé hi ha contes com la *Fageda d'en Jordà*. Allavontes tamé està *Ulldecona*, entre elles, la plaça major. I això és de l'any 34.'*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### 7.3.4 REPRESSIÓ

Fins ara hem parlat dels anys 30, és a dir, del període republicà. Florenci Vilalta va ser un d'aquells mestres que va tenir el privilegi d'ensenyar durant aquesta època i és que ell se sentia orgullós d'ensenyar català als seus alumnes, de fer-los aprendre coses noves i de realitzar sortides. Però tota aquesta bonança acabà amb el començament de la dictadura franquista l'any 1939.

Segons la seva filla, el van acusar per ensenyar català i no haver defensat prou a l'Església. Recordem que en la II República l'ensenyament era laic, fet que no impedia que en l'àmbit privat la gent practiqués la seva fe. Ella ens apunta que no es va tenir en compte la defensa que va fer son pare del patrimoni religiós en el moment en què anaven a cremar-lo dies després d'haver començat la guerra.

Vejam com li va afectar el fet a la seva vida.

#### **Acaba la guerra i és acusat**

Després de la Guerra Civil espanyola que, recordem, va estar del 1936 fins al 1939, hi va haver gent del poble que va acusar Florenci Vilalta d'una sèrie de fets que ens explicarà la seva filla. Molts d'ells eren falsos i altres semblen ridículs.

*'Pos bueno, pos (el seu pare) com que havia fet aquesta labor de catalanisme perquè ell a més ho sentia. Ell era de la província de Lleida, del nucli del catalanisme i pos clar ell això su havia sentit sempre molt. U portava a la sang, i u ansenyava i u dia i això va ser motiu, quan van arribar les tropes franquistes en plena guerra, que va ser represaliat. Com que ensenyava lo tema que a ells no els interessava... i no, encara no només pel català perquè la guerra és dolenta en sí però les conseqüències que venen després, la represàlia, i'ls odis i les venjançes això és pitjor que la pròpia guerra. Que un patix encara més en la pròpia sang, saps? Perquè pos mira si a la guerra t'han tirat una bomba i t'han destrossat la casa pos molt mala sort pero que después de què ia aigue passat tot, los mateixos veïns del poble te denuncien pos per lo que sigue o per enveges, per enveges que només és així simplement.. Pos allavons lo van denunciar i li van atribuir qüestions que ell no s'havia ficat mai perquè ell no's va ficar mai en cap classe de política de res. Ell feia la seua labor, ell estava a casa en la família, anava a casa en la família, ajudava, com t'ai dit abans, tot lo que podia i com a religiós, com a catòlic que era pos practicava. I tamé se'l va acusar d'això. Se'l va acusar de què no havia defensat prou la iglesia.*

*Bueno mira aquí: Comisión depuradora del magisterio primario de la província de Tarragona.'*

(La senyora em llegeix tots els punts pel qual va ser depurat el seu pare.)

Gràcies a què la seva filla guarda el document que probablement el seu pare copià de l'original, sabem els fets del qual l'acusaren i la seva contestació, documents els quals s'exposen a continuació.

Comisión. Depuradora del Magisterio primario de la provincia de Zaragoza  
Sesión 29

- Pliego de cargos que se formula a D. Florencio Telle. Bonet et
- 1.º Haber pertenecido al partido de Izquierda
  - 2.º Haber mostrado simpatías por todos los partidos de izquierdas
  - 3.º Haber mostrado simpatías por la Izquierda Republicana de Cataluña
  - 4.º Haber tomado parte activa en toda clase de propaganda a favor del Frente Popular
  - 5.º Haber tomado parte activa en las elecciones a favor de las izquierdas
  - 6.º Haber venido de enlace con los dirigentes marxistas
  - 7.º No ir misa <sup>ordinariamente</sup> los domingos, ni comulgar una vez al año
  - 8.º Haber puesto un letrero en la Escuela ordenando que no se robase a las derechas.
  - 9.º Haber hecho propaganda izquierdista en sus conversaciones
  - 10.º Haber pertenecido a la F.E.T.E antes del 18 de Julio de 1936
  - 11.º Haber mostrado simpatías por el separatismo
  - 12.º Haber hecho campaña contra el sacerdote encargado de la Párrquia y que fue asesinado por los rojos
  - 13.º Haber tomado parte activa en un registro domiciliario

### Contestación

- 1.º En cuanto al cargo señalado en el apartado primero, el Maestro que suscribe debe manifestar que dicho extremo es inexacto, puesto que nunca ha estado afiliado a ningún partido grupo u organización de tendencias política, ni han sido sus suscritos a periódicos o revistas de tendencia extrema.
- 2.º Como es público y manifiesto que el declarante no solamente no ha militado en ningún partido político ni antes del 18 de Julio de 1936, ni después, sino que ni ha tomado parte en ningún tiempo, ni en juntas, reuniones o asambleas de entidades que hayan tenido carácter político ni ha orientado cargo político alguno ya haya sido propuesto por partidos de orden - en dos ocasiones se le propuso por estos, incluído en la Candidatura a Concejales - ya lo haya sido por agrupaciones de izquierda o de otra tendencia.
- 3.º El cumplimiento del deber, la obediencia y respeto a las autoridades, y la ayuda al necesitado, ha sido en todo tiempo el lema del firmante; todo lo que haya significado acción política, quedó siempre relegado a la abstención, y sólo el cumplimiento del deber en su aspecto profesional y cívico, y una obediencia puntual al mandato de los superiores, fueron norma y guía durante los 20 años de servicios continuos en esta localidad: hacer bien al prójimo, ayudar al necesitado, cooperar en todo lo que haya sido motivo de mejora para la localidad, obras públicas, fiestas de toda clase, colectas, etc, en esto no negó su concurso si se le pidió o se ofreció a tal fin. A los partidos políticos fue siempre indiferente.
- 4.º Si en todo tiempo, el declarante, no ha aceptado cargo político alguno, ni ha tenido tendencia por la política y cuanto a ella se haya referido fue siempre motivo de despreocupación, desinterés indiferencia, habiendo sido en todo tiempo un acérrimo y entusiasta defensor del orden de la paz de la justicia i podría tomar parte activa en una propaganda política como la del denunciado? No, por las mismas causas expuestas en los desahucios anteriores.

5.º Por imperativo de la Ley, el que suscribe, desde las primeras elecciones que se celebraron en España, después del periodo que siguió al que iniciara el Excmo General Primo de Rivera, Mosques de Llibelle, hasta las últimas celebradas, correspondió presidir o como suplente la mesa electoral del colegio correspondiente, - antes no había emitido voto nullo, ni visto lo que eran las elecciones - y como a tal procurró que en el acto electoral se cumpliera el reglamento con la mayor estricta escrupulosidad y justicia y nadie puede, en verdad, afirmar, que el declarante haya ido a la capta de votos por uno u otro partido u otras actividades que no fueran las dimanantes del momento de la elección, por ser presidente o adjunto de la mesa electoral. Si la benevolencia de la respetable Comisión Depuradora me permitiera describir las visitas que casa por casa de las de esta localidad haya hecho, podría demostrar con datos irrefutables, que solo he visitado las moradas, de los vecinos de esta, en casos de necesidad, por enfermedad, visitas públicas, en compañía de las autoridades, como aquí solía hacerse en algunas fiestas locales.

6.º El extremo indicado en el cargo 6.º no es cierto, puesto que no habiendo desarrollado en ningún tiempo actividades políticas, ni intinuaba ni podía tener la confianza de dirigentes marxistas. Considerado como elemento reaccionario o al menos muy sospechoso por ellos, hubo de enfrentarse a las amenazas fulminadas contra el infamito, como pueden atestiguar los vecinos de esta, Carmen Filla, Genara Sanchez, Miguel Gurol y Manuel Ricart, por la oposición pública y el género de vida llevado en todo tiempo, contrariamente en oposición a los procedimientos de los desordenados y del marxismo.

7.º Es in cierto el cargo señalado en 7.º lugar. En todo tiempo, por convicción y para dar ejemplo, como Maestro y como ciudadano, el declarante cumplió con los preceptos de la Santa Iglesia. Es más: desde el año 1911 al 1915 tuvo la desgracia de tener cinco defunciones en personas de su casa; todas recibieron los auxilios espirituales y hubieron santa y cristiana sepultura, habiéndose, en su momento celebrado las exequias correspondientes. Además el declarante, se honraba con poder ayudar al Rd.º Liconomo, a celebrar la Santa Misa.

8.º Es en absoluto in cierto, cuanto se afirma en el párrafo 8.º. La escuela que ha tenido siempre la puerta abierta para recibir a todos por igual y en el cumplimiento del deber se procuró llevar hasta la exageración, no podía permitir, ni de intención, semejante injusticia; mucho menos el Maestro que la regentaba.

9.º Protestar públicamente contra el atropello, el crimen el desorden; evitar en cuanto pudo el desborzo, la malversación, el peligro para las personas y las cosas, en esto si que no vaciló sacrificios y peligros. El declarante, propaganda izquierdista ninguna, y que en sus conversaciones particulares hayan tenido ese tono, no las recuerda.

10.º El Maestro antes de la citada fecha, solo habia pertenecido, con su aumen-  
 cia a la Asociacion de Maestros del Partido de Tortosa y a los fines de su recepcion  
 de sucesor y no tiene noticia ni remota de haber pertenecido a la FETE  
 antes de la calendada fecha o al menos ni se le dio a conocer tal modalidad  
 ni obligaciones que hubiere contraido con tal motivo; asi que desconoce si fi-  
 guraba en la lista de asociados, si alguien sin su consentimiento le inver-  
 tiera o suplantara su firma.

11.º Nadie, con conocimiento de causa puede hacer una afirmacion tan va-  
 ga. Cariño por las cosas de casa; amor por las del pueblo; afecto por los pueblos de  
 la comarca, simpatie por las provincias limítrofes; admiracion por las de  
 gran historia, industria o comercio, popularidad o características que nos  
 llaman vivamente a la imaginacion deseando conocerlas, si; amor vi-  
 brante por todo lo español, por cuanto contribuya a hacer la España Una  
 si.

12.º Además de los datos que como devengo, aporta en la hoja nº 7 firmada por  
 vecinos de esta, debe el declarante hacer constar no ser cierta la afirmacion  
 del cargo 12.º puesto que aparte de la amistad que con el referido Párroco le  
 unia, la brueta residia en los bajos de la casa Abadio o Parroquial, el in-  
 frascripto pagaba el alquiler del local al expresado Sr del ingreso que en con-  
 cepto de casa habitación percibia del Ayuntamiento. Del dominio públi-  
 co es, que el firmante auxiliaba en cuanto podia en las funciones re-  
 ligiosas al Párroco y ambos cuidaban del reloj público. Asi mismo re-  
 cogió y entregó a Carmen Sabaté de esta, cuanto utensilios halló por de-  
 cendientes al infortunado párroco, en la casa Abadio, y que habia guardado  
 al desarrollarse los hechos siguientes al 6 de Julio 1936. (El infortunado Pa-  
 rro, asesinado por los rojos, havia unos 2 años que residia en San Rafael del  
 Río, teniendo en esta filigrana un reducido ajuar.

13.º El declarante de los datos declarados en la declaracion...

13: Como se depende de las declaraciones transcritas en la declaración que figura en la hoja 7ª y que firman vecinos de esta localidad, todos adictos a los partidos de orden, el Abaeto que suscribe no gozaba de muy buen concepto entre los elementos marxistas dirigentes y auxiliares del Ayuntamiento y era considerado como reaccionario y de ayuda a las personas de orden y a sus insignias espirituales y sagradas; ademas de los antecedentes que del declarante conocian, podrian atestiguarlo las personas citadas en el derriago en 6º lugar. Por tal motivo cree el firmante se vio coaccionado y obligado a personarse en una casa para hacer la seleccion de los libros de un armario-biblioteca, por lo que despues de hacer protestas de bomaño abropello ante el dueño de los mismos, se limitó a ir dejando en los mismos estantes los libros que el dueño mismo levantaba, puesto que no conocia el fin y efectos que se perseguian como no fuera la destruccion sistemática de cuanto significara valor artistico o espiritual, habiendo conseguido salvar del expolio o destruccion varios que ya habian sido aportados anteriormente a tal fin, segun propia confesion del interesado, habiendo imple-

ado una media hora. y sin haber practicado el registro que parece indicar el cargo 13º

Cuantas afirmaciones o negaciones quedan transcritas, prometo solemnemente ajustarme a la mas estrecha verdad, y ya que el declarante, modesto aparte, ha procurado siempre observar una conducta sana, amante del hogar, de la justicia del orden y de la paz, como podria demostrar en hechos del dominio particular, el declarante somete a la justicia de la Comision Depuradora toda la actuacion profesional y civica de un funcionario que concen- tro los actos de su vida toda, en la maxima que nos manda «hacer bien sin mirar a quien?»

S. J. Pas 6 de Dobre de 1929

Acompañen certificado del Párrroco i una fulla de declaraciones que firmen lo veim

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

(Em llegeix el punt d'acusació 12, que està als annexos i el comenta)(...) *No vivia aquí lo capellà, que vivia a Sant Rafel. Aquí a la plaça d'aquí dalt hi ha l'iglésia, la planta baixa i a dalt la primera planta i se veu que el capellà de què a dalt tenia la casa pero se veu que allí no vivia i de fet, com que portava la parròquia d'aquí i la de Sant Rafel, vivia a Sant Rafel. Ell (el seu pare) estava a l'escola i pagava un alquiler del local. L'ajuntament donava una cantitat pa la casa-habitació de cada mestre i d'aquells diners pagava lo lloguer de l'ascola. O siga que el meu pare li pagava el lloguer de la casa al capellà perquè tot aquell edifici encara ara és del bisbat. Ell cobrava 4000 pessetes d'aquell temps a l'any! Tot era misèria i poqueta cosa, tota aquesta abundància que vatros coneixeu, tant de bo no s'acabe mai!*

*Hi havia un rellotge a la plaça i li donaven corda (el seu pare i el mossèn).*

*Això mu ha explicat molta gent. Quan va vindre el moment abans de què entressen los nacionals o sigue , los de Franco, los rojos, l'esquerra van cremar iglesies, van cremar images, ho van cremar tot i diuen que u van posar tot a la plaça, una muntanya, com si fos una foguerada de Sant Joan. I diu que va ser ell lo que s'oposava, o sigue (referint-se al seu fill) lo iaio procurava que nou fessen allò i inclús los mateixos rojos li dien que aquí li pegaven astan ell: Tu, què fas aquí? A tiraru tot aquí! Diu que hi havien images molt maques perquè era una image mol concorreguda, encara que és petita pero cabien moltes images i diu que, m'expliquen, que hi havia gent que l'aguantava perquè ell s'oposava a què cremessen això. Per lo tant, defensava lo que li semblava un patrimoni, cultural, religiós o artístic. És cultura. Cultura religiosa o cultura com sigue per lo tant en aquest apartat de què se l'acusava de què anava en contra de l'Església no tenia cap fonament, com tots.'*

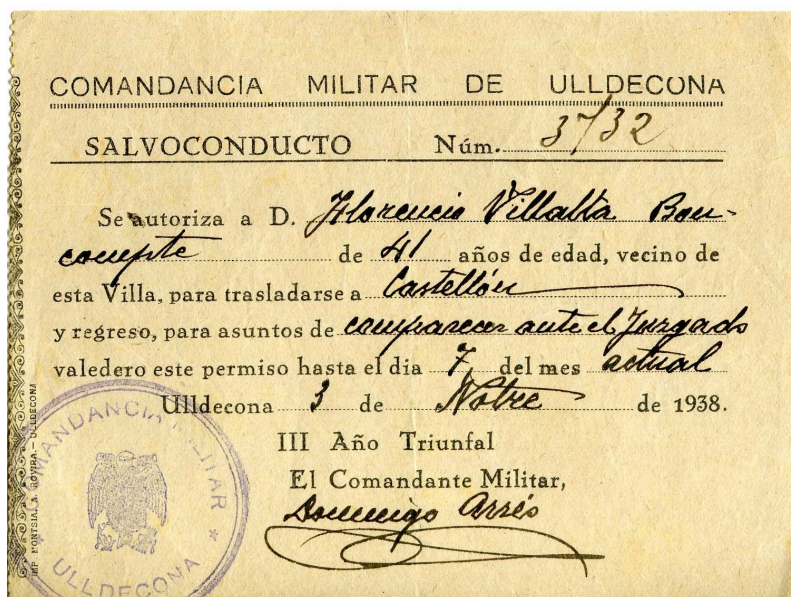
### **Tres dies a la presó**

*'Per tot això, quan entren les tropes de Franco sobretot per aneves allavons venen i li diuen que com que era catalaniste, que havia defensat el català. O sigue l'acusació era catalaniste, com si això fos un pecat...i l'agafen, se l'amporten ampresonat, se l'amporten a la presó i allavorens, encara que això fos Tarragona se'l van amportar a la presó de Castelló perquè potser a l'anada, penso io, que si era més fàcil que no a Tarragona (el pont del riu Ebre va estar molt de temps fet malbé) no podien traslladar-se allà, pos se l'amporten a Castelló.'*

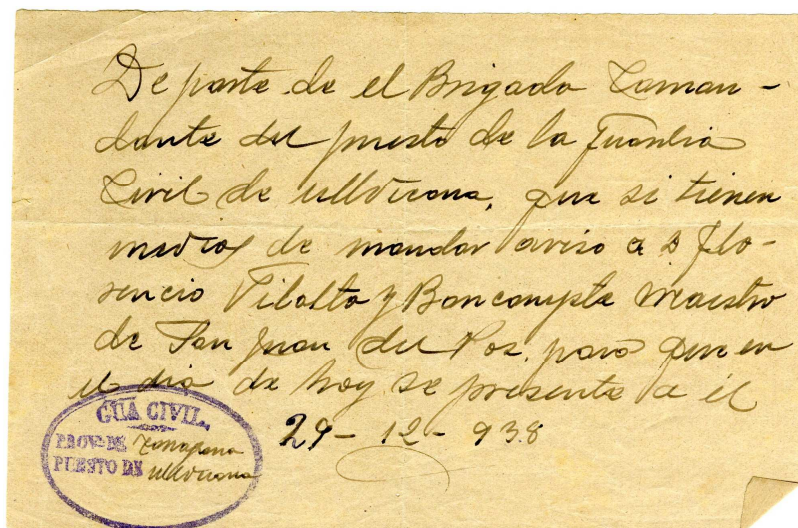
*(La senyora mira un altre full.)*

*'Tamé per a circular per tots los llocs que anaven, pos necessitaven uns papers. Per exemple, aquí posa Comandància Militar, bueno d' Ulldecona que aquí hi havia com un destacament de les tropes de Franco.'* (Llegeix el document)

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ



Aquesta fotografia és un document que explica que el mestre Florenci tenia 4 dies per anar al Jutjat de Castelló i tornar a Ulldecona. 3 de novembre de 1938.

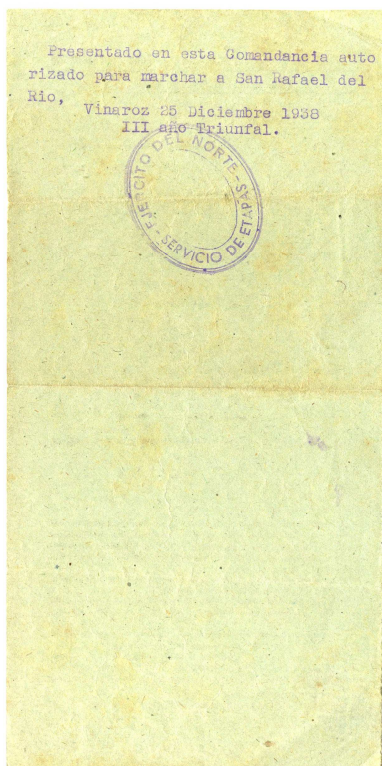


29 de desembre de 1938, obligació de presentar-se a la guàrdia civil. Recordem que aquí el mestre Florenci Vilalta encara no havia estat jutjat a Tortosa.

‘Se l’emporten empresonat allà i’l tenen 3 dies empresonat pos bueno, la única al·legació és perquè ansenyava català, no per res més. O siga, tot això d’estes tonteries... era pel català. Lo tenen 3 dies allà después quan torna.’

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Cuerpo de Ejército de Galicia Zona de Vanguardia  
Núm. 7959 Letras JE  
3 Salvoconducto  
a favor de Florencio Sales  
vecino de este señas particu- 41 ano  
marchar a Vinaros con  
cujeto de familia  
regresando a su domicilio a las \_\_\_\_\_ horas del  
día siete de Diciembre observando, bajo severas  
penas, las instrucciones al pie  
de este 24 de 12 de 1938.  
V.º B.º Año Triunfal  
El Comandante Militar, J. O.  
INSTRUCCIONES.—Este salvoconducto es indispensable para circular  
por toda la zona de vanguardia, caminos, carreteras, vías de comuni-  
cación, en la salida de pueblos y lugares de habitación, en pobla-  
do o despoblado y que suponga el traslado de un individuo para cual-  
quier asbto.  
Se hace constar en este documento el tiempo que ha de estar ausente  
y motivo del viaje o separación de su domicilio.  
Será obligación del portador, presentarse a la Jefatura de la Guardia  
Civil, Policía o Alcaldía, en su defecto, del punto de tránsito y llegada,  
para su visado.  
Inmediatamente que regrese a su domicilio, hará entrega del salvo-  
conducto, PERSONALMENTE, a la Autoridad que lo expidió.  
Las fuerzas de la G. C., Policía y Orden Público, vigilarán caloso-  
mente que nadie transite sin este documento por caminos, campos y des-  
poblados, poniendo a disposición de la Autoridad Militar, más inmediata  
al infractor.  
(Lugar para el visado).



24 de desembre de 1938. El primer document és el permís per a traslladar-se de Castelló a Vinaròs. El segon, fet un dia després, per anar d'aquest indret a Sant Rafel del Riu.

*'Això sí que mu va axplicar, dia que venia en tren, custodiat per una parella de la Guàrdia Civil. Imagina't com davien ser aquells trens! Pos bueno ell los va axplicar lo motiu de perquè ell estava ampresonat i los va fer un al·legat de la llengua catalana al més alt nivell i aquella gent van quedar tan encantats que van dir: Pero amb vostè se li ha fet una injustícia! O sigue, los va convèncer! Van veure que allò era una cosa més de la nostra cultura i per lo tant no s'havia de perdre ni s'havia de destruir, per lo tant que l'havien de defensar. Diu, aquells xicots asta me van demanar perdó i va dir (el seu pare): A mi no me n'au de demanar de perdó. Los atres si decas perquè havien fet una injustícia. Aquest va ser lo fet més rellevant que io trobo d'ell. No és perquè sigue un heroi, que va ser una persona normal com tot los demes. Més que res perquè demostra hasta quin punt l'anveja poblerina o de l'entorn que en este cas no tenia raó de ser, fan això. No no, a aquests xicots los va convencer.'*

Intervenció de Florenci Sales: *'Lo que passa tamé és que si va entrar un nou règim i damun era un règim dictatorial. Pos què passa? Que tamé ne ian uns quants que s'apunten al carro i si denunciaven o parlaven mal d'este pos és una medalla que m'apunto pero, en definitiva, en una societat hi ha gent que es comporta d'esta manera en moments així crítics i és així vull dir que...'*

*'Si jo t'estic dient que la postguerra és més dolenta que la guerra. La guerra és el moment de combatre o lo que sigue i el que sobreviu, sobreviu pero la postguerra és dolenta per això. Per això que mai de la vida von vingue cap. Feu tot lo que pugueu, reconcilieu-vos, parleu perquè a més, después ham sapigut qui eren la gent d'aquí que el van acusar. Lo que aquí era lo jefe de la falange, per tot lo que diem, per traure's galons dels seus jefes.'*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

Intervenció de Florenci Sales: *'I tamé en aquestes situacions crítiques surt este esperit de supervivència. Bueno io no crec en política pero sé que si m'apunto a n'aquells que són uns assassins o lo que sigue, m'apunto als que han guanyat, que sé que viuré millor. Vull dir que, ia sé que això no té que ser així pero en situacions crítiques, les coses surten, no? Que no justifico res del món, al contrari, pero per desgràcia va ser així, no?'*

### El mestre jutjat

La filla ens explica que el seu pare va ser jutjat a Tortosa l'any 1940, judici que acabà amb el sobreseïment del cas. En acabar el judici va estar treballant tres anys sense sou i gràcies a la terra podien sobreviure. També ens explica com en els moments durs, en el context de la por a la repressió, pocs veïns li van oferir ajuda. L'any 1944 treballarà als Valentins i l'any 1945 patirà un desplaçament forçós a un poble de Saragossa, Nigüella.

*'Com t'ai dit, després d'haver estat a la presó a Castelló se l'amporten en tren i li fan lo judici sumaríssim a Tortosa, sumaríssim!'*



A Tortosa, se li fa una Auditoria de Guerra, és a dir, el jutgen. Això va ser el 4 de Juliol del 1940. El resultat, tal com es mostra al document, és la seva llibertat. Als annexos es pot observar un altre document que justifica aquest fet.

*'Además a casa nostra d'estes coses no se'n parlaven perquè com que era un trist record i una cosa vergonyosa i que era una cosa que feria molt i que va tindre seqüeles después, pos ell va patir del cor.*

*Pos això , que aquí a casa no se'n parlava d'això i natros com que érem joveueles, érem una germana i una servidora (referint-se a ella mateixa),*

*no preguntàvem així com ara. No és que hi hagués una barrera entre pares i fills pero no hi havia potser esta familiaritat que hi ha ara. Io ai sapigut més coses después de mort mun pare que no pas abans*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

perquè veïnes que van anar a escola amb ell o que havien vist les conseqüències de la repressió després mu van explicar.

Bueno pues después del judici, com t'ai dit, se queda sense sou i va astar tres anys que si treballava no cobrava. O siga que, era així, era així... natros com que teníem una mica de terra que la féiem treballar i de la terra vivíem, misèria i companyia!

Pero bé, al moment de la repressió ningú va vindre a fer-li costat . O siga, abans tothom content i bé i a la repressió potser vas vore dos persones que van firmar o que van dir que firmarien a favor seu, los avals. Potser sí que van influir. No u sé perquè io después no mu van explicar ia pero bueno ell tenia a n'estes personas com a de confiança.'

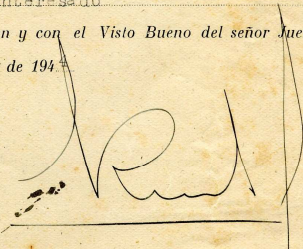
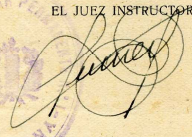
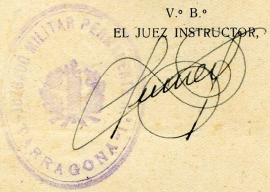
Don SEBASTIAN ROCH FORTINY, soldado de Caballería  
Secretario del Juzgado Militar Eventual nº 1 de Liquidación, del que es  
Juez Instructor el Cap. de Inf.ª Don ANGEL GOMEZ SANCHEZ.

CERTIFICO: Que en el sumarísimo de urgencia número 4954  
de la Auditoria de Guerra de Barcelona, aparecia incurso FLORENCIO VILAL-  
TA COMCOMPTE - - - - - Hijo de José  
y de Catalina natural de San Martí Florejacchs (L'rida)  
vecino de Ulldecona (Tarragona) recayendo, por lo que al mismo  
se refiere, una Resolución por la cual SE LE SOBRESERE PROVISIONALMENTE el  
aludido procedimiento, siendo su situación por lo que al mis-  
mo se refiere la de LIBERTAD DEFINITIVA.

Dicha Resolución fué declarada firme por Decreto de S. E. el Capitán General de  
esta Región. de fecha 23 de Julio de 1940.

Y para que conste, y a petición del interesado  
extiendo el presente testimonio de orden y con el Visto Bueno del señor Juez, en  
Tarragona  
Barcelona, a 15 de Mayo de 1940.

V.º B.º  
EL JUEZ INSTRUCTOR.



Certificació acreditativa de què al judici sumaríssim es va acordar posar a Florenci Vilalta en llibertat.

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### Treballant als Valentins

*'Pos bueno, d'aquí lo porten a Valentins, que és un barri d'Ulldecona i allí s'asta un any i mig. Io me'n recordo que tenia 3 o 4 anys i pos allí fèiem excursions en los nens de l'escola, s'anava a l'ermita de la Pietat. Això era l'any 1944.'*

### Desplaçament forçós: Treballant a Saragossa

L'any 1945, Florenci Vilalta va estar obligat a anar-se'n a un poblet, Nigüella, de Saragossa on va haver de treballar fins l'any 1947. Durant aquest temps, va estar allunyat de la família, veient-los escasses vegades a l'any. Tot i això, aquest mestre mai va abandonar els seus principis i va seguir fent les classes dinàmiques i amenes per als alumnes, com sempre havia fet. Això sí, mai més va poder ensenyar català a una aula i la manera d'ensenyar va restar limitada pels criteris que exigia el règim.

*'Al cap d'un any que estava a Valentins i lo desterren, ma mare sempre u dia així, lo van desterrar perquè el van fer marxar a la província de Saragossa, a un poble en unes muntanyes, pobles on potser no hi havia aigua potable ni havia res. Pos claro, allí feia fred, alomillo la gent no's rentave tant... io que sé! Este poble se dia Nigüella, de la comarca de Morata de Jalón. Del 1945 al 1947 va estar. Allí va fer una labor educativa en lo sentit de què ell, per més de què lo traguessen del puesto (perquè natros mos vam quedar aquí i ell es va quedar sol) va fer tot lo que havia de fer, tamé feien teatre, les peces més conegudes com la Zarsuela. Pos estaven molt contents tots pos bueno perquè va passar molt de temps allí. Vull dir, no és una persona que voluntàriament volia estar allí i a pesar de què això era com un càstig ell va pensar: la gent del poble i les persones que astaven allí no tenien cap culpa, sóc io lo que ai astat represaliat, io ai de procurar posar-me al dia en aquesta gent, i de passo pos també ia'm servix per evadir-me una mica de tot.*

*Bueno, allí està uns anys i allavorens ell sempre estava en contacte en la delegació de Saragossa que els ho va explicar el que li passava amb ell i se veu que lo que hi havia allí a l'oficina o li va agafar simpatia o va congeniar en ell o se va donar conte de lo que passava i dia: Nos preocupe que tan pronte hi haigue una plaça a Ulldecona se'n va de pressa. I ell de vacances en vacances venia, no com ara que la gent sempre va i ve, que les comunicacions no eren el mateix. Ell anava, per exemple, de començament de curs fins a Nadal i de Nadal fins a pasqua i de pasqua fins a final de curs. O siga, que no hi havia res més. I moltes vegades ell anava a Saragossa, que seria com anar d'aquí a Tortosa. I anava a la delegació. I un dia va rebre una telefonada, d'un puesto on hi havia telèfon! I dient-li que se presentés pronte a Saragossa que hi havia una gran notícia i ell pos mig ia se u va pensar. Va dir, això és que ia vaig de cara a casa. I és que claro això, aquell que no u passa...i és que io això sempre u ai dit, no és lo mal la guerra al moment de la guerra, és lo después. És l'odi de después, és la venjança, és... I pos això, li van dir que ia podia anar cap a Ulldecona.'*

## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

### Retorn: Destí a Ulldecona

L'any 1947 va retornar a Ulldecona on, posteriorment, rebria un reconeixement de la delegació de la Falange per la seva tasca. Ell, com a funcionari que era, seguia les directrius que li marcaven a Tarragona. Tot i que, com ens explica la seua filla, semblava un contrasentit, ell havia de sobreviure i, a més, quan es va jubilar no va tenir cap reconeixement, encara pesava el seu passat de mestre republicà.

*'Después quan va astar a Ulldecona de mestre, que va astar vint anys aquí a Ulldecona, del 1947 al 1967, la Falange li va donar premits dels treballs que feia! Ell va vore que quan havia d'estar aquí, quan va continuar exercint perquè ell de la professió, lo van tindre 3 anys apartat sense sou i apartat de tot pos perquè lo consideraven 'rojo' i pos com que estava lo Partido Nacional Sindicalista, ell no entrava allí. Ell no havia d'entrar al partit! Pero volia entrar a la societat, com tots los demes. Allavontes quan va entrar aquí va dir que com que les normes manaven desde Tarragona, desde les delegacions dien que s'havia d'ensalçar sobretot lo nacional sindicalisme que en este cas era pos bueno totes les gestes de Franco, tot lo que feia lo règim, tot lo que hi havia. Pos que passava, que ell pensava pos això u ai de fer, u ai de fer. Com que s'estimava les escoles i els alumnes, u havia de fer. En la qüestió diguem de l'ascola va dir pos bueno si és obligació fer això...me sembla que era que cada mes feien Aire Libre, imaginat! I pos bueno ensalçaven al règim, tots los temas que són propis pos de la juventut, de la religió, del nacional-sindicalisme o efemèrides locals o nacionals. Per exemple, el mes de novembre que van matar a José Antonio, i allavons pos tot monogràfic, des de l'Escorial, de la presó d'Alcacant... I tot era dibuixat per ell i'ls xiquets pos u pintaven que allavons se pintava en uns tinterets que se dien fix i havien tintes de colorins. En uns palillots o un pinzellet molt primet pintaves. Era com si fos una auca on tots participaven pero claro la idea era del mestre.. Això u anviaven a Tarragona i u exposaven a lo que era un vestíbul. Això u pintaven en tinta en l'ajuda d'un palillo. Después que s'havia exposat s'anviava a Tarragona per a què donés lo visitiblau i después li retornaven.*

A sota tenim aquestes auques de les quals ens parla Nativitat Vilalta que, com ja ha dit, estaven obligats a fer tots els professors durant el franquisme on s'havia enaltir el règim.



## EL PROJECTE EDUCATIU DE LA II REPÚBLICA AL MONTSIÀ

*‘Allavons que passa, això és un contrasentit sí pero no, perquè ell havia de sobreviure i has de procurar estar en los que manen perquè encara que no coincidixques en les seues idees... A més, les que anaven allí (a l'escola) feien teatre, Sarsuela, de tot. Se veu que mun pare que el teatre era la seua dèria. Al puesto que astava, per fer participar als seus alumnes, ils pares molt contents, pos tu diras! Claro! Quan se veu que l'escola és viva, pos encara més.’*

En aquests dibuixos amb lletres que em parla i m'ensenya l'entrevistada, a l'igual que als quaderns que m'han deixat els alumnes, he observat que llavors es donava més importància a la cal·ligrafia i a la forma de dibuixar de manera que els alumnes, sempre parlant de manera genèrica, tenien una lletra entenedora i bonica com també els dibuixos estaven fets cuidadosament i eren agradables a la vista.

*‘I ell quan se va jubilar, que portava més de 45 anys de servei, no li van donar mai un vot de confiança, un vot de gràcies. Així com hi ha hagut atres mestres... Ep! Que ell no u va demanar mai, ni u a dit mai, ni va ser una recança mai pero han hagut atres mestres que se van jubilar en menos anys i com que eren adictes pos una medalla los van donar. Pos bueno, bé. Vull dir, que encara quedava la coseta. Per més que ell s'hagués integrat, per més que ell hagués fet pos encara quedava esta cosa i això era la repressió que va tindre. Después per aquí baix no va tindre cap problema de res. La gent se'n feien creus de vore lo que ell patia per no... per males idees o per venjança. No hi havia res més, i per odi.’*

Per acabar, Nativitat Vilalta, l'entrevistada, ha fet un breu resum de tot el descrit.

*‘Ell va asta aquí (Sant Joan del Pas) vint anys, després d'aquestos anys d'exili forçat, li va tocar marxar d'aquí i allavons ia va fer cap a Ulldecona, que va estar vint anys més i si no vint anys, casi bé pero és que ell se va jubilar als 70 anys i va dir ara ia prou. O siga, que quan se podia jubilar, no se va jubilar perquè no més, jo continuo. Jo me trobo en condicions i tal. I tu pensa que això ia eren los anys 50 o menos i tot i la gent encara no estudiaven massa perquè les possibilitats d'Ulldecona eren les d'un poble pagès i eren molt reduïts los nois que anaven a escola. (...)'*

Cal destacar també que, el 24 de Juny de l'any 1985, en honor al mestre Florenci Vilalta, s'inagurà un carrer a Sant Joan del Pas que rebia aquest mateix nom. A la dreta s'adjunta una fotografia.

